

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Anait Mesropjan

Bakalaureusetöö

**ARMEENIA JA ASERBAIDŽAANI DIASPORADE
MEEDIAKANALID EESTIS 1989-1991**

Juhendaja: Valeria Jakobson, PhD.

Tartu, 2005.a.

Sisukord

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE OSA	7
1.1. Diasporaa mõiste	7
1.1.1. Diasporaa mõiste Cohen'i järgi	10
1.1.2. Diasporaa mõiste peale Cohen'i	12
1.1.3. Diasporaa definitsioon antud diplomitöö tarvis	14
1.2. Armeenia diasporaa Eestis	15
1.2.1. Esimeste armeenia rahvusühingute teke Eestis	16
1.2.2. Armeenia diasporaa Eestis Nõukogude Liidu ajal ja pärast	18
1.3. Aserbaidžaani diasporaa Eestis	20
1.4. Armeenia ja aserbaidžaani diasporaade arvuline koosseis ja emakeel Eesti rahvaloenduse momendil 31.märtsil 2000.aastal	23
1.4.1. Ligikaudsed armeenlaste ja aserbaidžaanlaste arvud 1989. aastal Eestis	26
1.5. Vähemuste meediakanalid	27
1.5.1. Enamus, vähemus ja meediakanalid	29
1.5.2. Eestis kättesaadavad meediakanalid	31
1.5.3. Meediavähemuste roll ühiskonnas	34
1.5.3. Aserbaidžaani diasporaa meediakanalid Eestis	35
1.5.4. Eesti armeenia diasporaa meediakanalid	36
1.6. Uurimuse eesmärk ja ülesanded	37
2. MEETODI KIRJELDUS	39
2.1. Ajalooteadis	39
2.2. Kontentanalüüsi definitsioon	41

2.3. Kodeerimiskategooriate seletamine.....	43
3. KODEERIMISE TULEMUSED	45
4. TULEMUSTE ANALÜÜS	57
4.1. Antud kanalite peamised eesmärgid nende asutajate seisukohalt.....	57
4.2. Põhilised informatsiooniallikad	61
4.3. Materjalide vahetamine keelelise põhimõtte järgi.....	63
4.4. Kas ajalehed täidavad vähemuste meediakanalite ülesandeid lähtudes uuritavate materjalide temaatikast?	65
4.4.1. Integreerimine <i>host</i> -ühiskonda ja asukohamaa – Eesti – institutsioonide kohta informatsiooni tagamine.....	66
4.4.2. Vähemuste etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine ja sidemete hoidmine ajaloolise Kodumaaga	67
4.4.3. Eesti diasporaavähemuste käsitletavate meediakanalite poliitiline värving.....	69
KOKKUVÕTE	73
KASUTATUD KIRJANDUS	76
SUMMARY.....	79
LISA 1	
LISA 2	
LISA 3	
LISA 4	
LISA 5	
LISA 6	

Sissejuhatus

Antud töö teemaks on Armeenia ja Aserbaidžaaani diasporaade meediakanalid stagnaajalt ülemineku ajal ja Eesti iseseisvumise ajal.

Eesti ühiskonnas ja teadusühingutes vähemuste meediakanalitena käsitletakse tavaliselt venekeelseid meediakanaleid. See ongi õige, venekeelne ühiskond Eestis on tõepoolest vähemuseks, kuid see ühiskond koosneb rohkem kui 30 rahvuse esindajatest, kes on omakorda ka vähemusrahvusteks (vt 1.5.2.). Mõnedel diasporaadel on olemas oma meediakanalid, mida pole siiani põhjalikult uuritud.

Eesti ühiskonna jaoks on huvitav Armeenia ja Aserbaidžaaani meediakanalite uurimine sellest aspektist lähtuvalt, kuivõrd elujõulised on väheldase kogukonna meediakanalid ja kuidas nad tagavad väikse rühma kultuurilise identiteedi säilimist või aitavad kaasa selle muutumisele. Armeenia ja Aserbaidžaaani meediakanalite uurimine annab suure panuse kogu vähemuste meediakanalite uurimise protsessile Eestis.

Diasporaade uurimise teaduslikust aspektist (kuigi niisugust teadust veel ei eksisteeri, kuid on olemas tendents selle tekkimiseks, kui lähtuda diasporaade teema populaarsusest maailma areenil), Eestis, kui riigis, kus on olemas mitmed diasporaad, on suur potentsiaal antud teema uurimiseks. Seda enam, et Lääne jaoks diasporaad, mis on tekkinud ja tegutsevad endiste Nõukogude Liidu riikide territooriumil (kuhu kuulub ka Eesti), pakuvad spetsiifilist huvi.

Tuleb kohe mainida, et Eesti ühiskonnas kui ka eesti keeles termini diasporaa kasutamine pole tavakohane, rohkem kasutatakse mõisteid rahvuslik kogukond, selts või vähemusrahvus. Siiski kasutan oma töös mõistet diasporaa, antud fakti põhjendus on esitatud teoreetilise osa alguses.

Eesti armeenia ja aserbaidžaaani diasporaade seisukohalt antud teema käsitus on kasulik kui ajalooline fakt diasporaade tegevuses ja infomaterjal noore põlvkonna jaoks, kes on võib-olla kuulnud niisuguste kanalite olemasolust, kuid kellel puudub terviklik ettekujutus nendest.

Antud uurimus võib huvitada minu kolleege ja kaasmaalasi Armeenia Vabariigis ja Aserbaidžaaani Vabariigis ning armeenia ja aserbaidžaaani diasporaade esindajaid üle maailma,

kuna nende vähemusdiasporaade meediakanalid on olemas praktiliselt kõikides riikides, kus elavad armeenia ja aserbaidžaaani rahvuste esindajad.

Minu töö eesmärgiks on käsitleda armeenia ja aserbaidžaaani diasporaade ajalehti, mis tekkisid Eesti Vabariigi taastekkimise ja arenemise perioodil.

Lähtudes uurimuse eesmärgi ja tähtsuse aktuaalsusest, selgitan eesmärgi: uurida kõik ajalehtede “Vahagn” (1990-1991) ja “Ocag” (1989-1991) materjalid.

Selle ülesande lahendamiseks püstitan enda ette järgmised küsimused:

- Millised on antud kanali peamised eesmärgid kanali asutajate seisukohalt?
- Millised on peamised informatsiooniallikad?
- Milline on materjalide vahetamine keelelise põhimõtte järgi?
- Kas ajalehed täidavad diasporaavähemuste meediakanalite funktsioone? (Sellisteks on: etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine; sidemete pidamine ajaloolise kodumaaga; integratsiooni hõlbustamine selle riigi ühiskonnaga, kus elatakse; informatsiooni tagamine viibimismaa institutsioonide kohta). Antud küsimus uuritakse ajalehtedes avaldatud materjalide alusel.

Samuti sean enda eesmärgiks võrrelda neid kaht ajalehte kõigi ülalnimetatud punktide alusel.

Uurimuse meetodiks otsustasin kasutada kontent-analüüsi (content-analysis) – kvantitatiivne meetod, mida kasutatakse raamatute, essee, intervjuude, diskussioonide, ajaleheartiklite, ajalooliste dokumentide ja teiste tekstide ja tekstimassiivide sisu analüüsimiseks edaspidiselt leitud arvuliste seaduspärasuste sisulise interpreteerimise eesmärgiga¹. Materjalide analüüsimise jaoks on loodud kodeerimissüsteem.

Osaliselt saab kasutatud diskursuse analüüs nende tekstide puhul, mille katkendeid kasutan tsitaatidena selleks, et tõestada või illustreerida ühte või teist väidet või ülesannet.

Kontent-analüüsi kvantitatiivse meetodi abil olen käsitlenud kõiki Eesti Armeenia diasporaa ajalehe “Vahagn” numbreid (7 numbrit 1990. aasta kohta ja 3 numbrit 1991. aasta kohta)² ja

¹ Контент-анализ. http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RKutylty-gtgron Январь, 2004.

² Muidu on olemas 14 numbrit, kuid mõned ajalehed ilmusid ühitatud numbritena. Tulemusena on 10 ajalehte.

kõik Eesti Aserbaidžaaani diasporaa ajalehe “Ocag” 8 numbrit (1 number 1989. aasta kohta, 4 numbrit 1990. aasta kohta ja 3 numbrit 1991. aasta kohta).

Peale sissejuhatuse, antud diplomitöö koosneb 4 osast, kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse loetelust ja ühest lisast.

Tuleb mainida, et antud töö põhialust olen ette valmistanud oma eelnevas kursusetöös teemal – “Armeenia vähemuse esimene meediakanal Eestis”, kus oli läbi töötatud ajalehe “Vahagn” materjal, samuti andsin mitu diasporaa definitsiooni teoreetilises osas. Antud töös täiendan teoreetilist osa, rääkides diasporaade spetsiifikast endiste Nõukogude Liidu riikide territooriumil ja Aserbaidžaaani diasporaa ajaloost Eestis.

Niisiis, esimene peatükk – teoreetiline osa – jaguneb alapeatükkideks, kus käsitletakse diasporaa mõiste definitsioone; tuuakse põhjendused termini “diasporaa” kasutamise kasuks; Armeenia ja Aserbaidžaaani diasporaade tekkimise ajaloost Eestis; situatsioon Eesti Armeenia ja Aserbaidžaaani diasporaade arvulise koosseisuga ja nende keeleliste teadmistega 2000. aasta rahvaloenduse momendil, samuti ligikaudne arvulise koosseisu arvestus 1989. aasta kohta. Vähemuste meediakanalite spetsiifikat kirjeldatakse üldkokkuvõttes ja Eesti Armeenia ja Aserbaidžaaani diasporaade meediakanaleid kirjeldatakse üksikasjalikult. Mainitakse vähemuste- ja põhimeediakanalite vaheliste suhete keerukust (*mainstream*, “*generalist*” *media*).

Teises peatükis kirjeldatakse töö meetodeid ja materjali valikut.

Kolmandas peatükis tuuakse kodeerimise andmeid.

Neljandas peatükis – analüüsitakse saadud tulemusi. Kokkuvõttes on toodud uurimuse tulemused.

1. Teoreetiline osa

Ainuüksi Euroopa Liidus on ligi 120 diasporaad/etnilist gruppi, mis viitab Euroopa kultuurilisele mitmekesisusele³.

1.1. Diasporaa mõiste

Diasporaa mõiste on mitmetähenduslik. Ei saa täpselt määratleda, mis on diasporaa ja missugusel viisil on inimesed sellega seotud, kuna see muutub vastavalt ajale ja kohale. Siiski on vaieldamatu see, et diasporaa nähtus iseenesest on kasulik ja aktuaalne kaasaegses ühiskonnas.

Diasporaad, nagu ka igat teist mõistet, mis eeldab abstraktsust ja mingil määral redutseerimist, vaidlustatakse ja arutatakse debattide, mõtisklemise, uurimiste teel, mis võimaldab välja selgitada mõiste peamiseid kontseptsioone, fenomeni ja seoseid. Peale selle diasporaa mõistes kajastuvad erinevad identsuse, kuuluvuse dimensioonid, asustamise ja kogemuse tingimuste rakendamine erinevate seltside, kultuuriliste ühenduste poolt.

Nagu juba sissejuhatuses märgitud, sõna „diasporaa“ pole Eestis ja eesti keeles kombeks kasutada. Kuigi eesti keele seletussõnaraamatus on antud sõna seletus olemas. Tekib küsimus, miks ma ei kasuta terminit „kogukond“ (*community* eng, *община* rus) või „vähemusrahvus“ (*national minority* eng, *национальное меньшинство* rus)?

Kui lähtuda diasporaa entsüklopeedilisest definitsioonist, siis Suure Nõukogude Entsüklopeedia (SNE) järgi, *diasporá* tähendab ladina keeles *hajumist*. Rahva (etnilise ühtsuse) suure osa elamine väljaspool selle kodumaad. Diasporaad tekkisid sundasustamise, genotsiidiohu, majanduslike ja geograafiliste faktorite mõju tulemusena. Esialgselt kasutati terminit diasporaa juutide kohta, kes elasid väljaspool Palestiinat, eriti pärast nende väljaajamist Babüloonia kuninga Nebuchadnezzar II poolt 6.saj. alguses e.Kr, seejärel roomlaste poolt 1-2.saj. m.a. Edaspidiselt kasutati terminit ka muude etniliste (näiteks,

³ Mapping Diasporic Minorities And Their Media In Europe.

http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/Minority_framework.doc. February, 2005.

armeenlased, iirlased, hiinlased) ja religioossete (näiteks, varajased ristiusuliste) ühtsuste⁴ kohta.

Vastavalt SNE-le, **kogukond** – laias termini mõistes – on igasugused ühtsused: linnakommuunid, külakogukonnad, kaasmaalaskonnad, religioossed ühingud, professionaalsed ühingud jne.⁵

Siia hulka võib vastavalt arvata ka rahvuslikku kogukonda, mis ühendab konkreetset inimeste arvu ühest rahvusest. Näiteks, võib Lõuna-Eesti Armeenia rahvusühingut (Южно-Эстонское Армянское объединение) nimetada kogukonnaks, mis on registreeritud, millel on olemas oma institutsioonid, kuid mitte kõik Lõuna-Eesti armeenlased on selle liikmed. Sellega tahan öelda, et Eesti diaspora võtab arvesse kõiki Eesti territooriumil elavaid armeenlasi, ja diaspora sees võivad omakorda tekkida ametlikud kogukonnad, ringid, ühingud, seltsid. Sama käib ka teiste Eesti diasporaade kohta. Aserbaidžaaani diasporaal on olemas kultuurikeskus, Bakuulaste klubi, ja nendesse organisatsioonidesse kuuluvad mitte kõik Eesti aserbaidžaanlased, ja mitte ainult aserbaidžaanlased (on olemas Bakuu armeenlased, Bakuu juudid, Bakuu venelased).

Mis puudutab „vähemuse“ (*minority* eng, *меньшинство* rus) mõistet – see on sotsiaalselt tähenduslik rahvaosa:

- rassilise ja kultuurilise eneseteadvusega;
- pärimisjärgse kuuluvuse põhimõttega; ja
- suure protsendi grupisiseste abieludega.⁶

⁴ Диаспора. http://encycl.yandex.ru/cgi-bin/art.pl?art=bse/00023/41000.htm&encpage=bse&mrkp=/yandbtm7%3Fq%3D-1284970180%26p%3D0%26g%3D0%26d%3D4%26ag%3Denc_abc%26tg%3D1%26p0%3D0%26q0%3D564903728%26d0%3D0%26script%3D/yandpage%253F . Veebruar, 2005.

⁵ Община. <http://slovari.yandex.ru/art.xml?art=bse/00054/27400.htm&encpage=bse&mrkp=http%3A//hghltd.yandex.com/yandbtm%3Furl%3Dhttp%253A//encycl.yandex.ru/texts/bse/00054/27400.htm%26text%3D%25EE%25E1%25F9%25E8%25ED%25FB%26reqtext%3D%25EE%25E1%25F9%25E8%25ED%25FB%253A%253A57993%26%26isu%3D2> . Juuli, 2005.

⁶ Меньшинство. http://slovari.yandex.ru/art.xml?art=gl_social/14011/1401_1246.htm&encpage=gl_social&mrkp=http%3A//hghltd.yandex.com/yandbtm%3Furl%3Dhttp%253A//encycl.yandex.ru/texts/gl_social/14011/1401_1246.htm%26text%3D%25EC%25E5%25ED%25FC%25F8%25E8%25ED%25F1%25F2%25E2%25EE%26reqtext%3D%25EC%25E5%25ED%25FC%25F8%25E8%25ED%25F1%25F2%25E2%25EE%253A%253A139652%26%26isu%3D2 . Juuli, 2005.

Samuti vähemuste all peetakse homoseksuaalselt orienteeritud gruppe (lesbid, geid).

Lõuna-Eesti Armeenia Kogukonna esimees Rafik Grigorjan⁷ toob esile oma raamatus mõistete „vähemusrahvus“ ja „diasporaa“ erinevust: vähemusrahvaks võib olla etniline grupp, kes pole

oma kodumaalt kunagi lahkunud ja sai vähemuseks demograafiliste või muude muutuste tagajärjel. Diasporaa on iseenesest vähemus mistahes riigis (vähemalt nii armeenia kui ka aserbaidžaaani diasporaad on vähemuseks igas riigis väljaspool kodumaad), seepärast kui juba rääkida vähemusest, siis mitte vähemustrahvusest, vaid diasporaavähemusest.

Kasutades terminit diasporaa, ma algusest peale määratlen teemat, millest tuleb juttu – see on diasporaa, vähemus – kuid diasporaavähemus, mitte seksuaalne või religioosne vähemus; mis EI OLE institutsioon registreeritud seltside, ühingute, klubide, koolide näol.

Pealegi, välismaa ja vene kirjanduses, mida ma antud uurimuses kasutan, tarvitatakse aktiivselt terminit diasporaa.

Segadus terminoloogias võib tekkida tõlkimise tõttu. Seepärast, selleks et tõlkimisel inglise keelest vene keelde ja vene keelest eesti keelde mitte eksida, hakkan kasutama seda terminoloogiat, mis on toodud kasutatud kirjanduses, selle tõlget või äärmisel juhul märkin termini originaalkujul.

Näiteks, uuring ingliskeelse nimetusega „Mapping Diasporic Minorities And Their Media in Europe“⁸ – diasporaavähemuste ja nende meediakanalite kaardistamine Euroopas – annab mulle täieliku õiguse pidada armeenlasi, aserbaidžaanlasi, ja teiste mittepõlisrahvuste esindajaid Eestis diasporaaks, ning nende meediakanaleid pidada diasporaa või diasporaavähemuse meediakanaliteks.

Selleks, et rajada omaenda diasporaa kontseptuaalse ja ekspluatatsioonilise arusaamise antud töö jaoks, käsitlen mitu teooriat varem tehtud diasporaa nähtuse uurimustest maailmas.

⁷ Rafik Grigorjan. (2000). Armeenia diasporaa Eestis. Narva, Ida-Viirumaa.

⁸ Mapping Diasporic Minorities And Their Media In Europe.
http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/Minority_framework.doc. February, 2005.

1.1.1. Diasporaa mõiste Cohen'i järgi

Warwicki ülikooli sotsioloogia professori Robin Cohen'i⁹ arutelu diasporaa mõistest ja selle tähendustest.

Alustuseks määratles Cohen ajaloolise konteksti vanakreeklaste diasporaa mõiste jaoks, mis kuulus migratsiooni, gruppide liikumise alla kui kolonisatsioon, aga mitte kui deterritorialisatsioon.

Deterritorialisatsioon¹⁰ ja reterritorialisatsioon on peamised geofilosoofilised mõisted. Reterritorialisatsiooni all mõistetakse, näiteks, hõimude täielikku ülemineku toimumist teisele territooriumile, millest tulemusena saab nende alaline elukoht. (Vastavalt R.Ganze'le) deterritorialisatsioon võib olla kahte liiki – transtendentne ja immanentne. Esimesel juhul sugulushõimude territooriumid lähevad üle lõpmatu avaruse režiimi. Teine vorm on iseloomulik vanakreeka poliisile, siis kui kolonisatsiooni kaudu tekitati sõlmetaoliste moodustiste horisontaalne võrk. Kaasaegses maailmas deterritorialisatsiooni näitena võib pidada suurte rahvuslike diasporaade tekkimist, kes oma poliitilistes nõudmistes tuginevad oma kodumaa toetusele – vaestest riikidest enam kindlustatud riikidesse - peamiselt arenenud kapitalismiriikidesse vähekindlustatud rahvakihtide massilise migratsiooni resultaat.

Vastupidi, nende gruppide jaoks, kes ajalooliselt said diasporaa võtmenäideteks – eelkõige juudid ja armeenlased, samuti ka palestiinlased ja aafriklased – diasporaa sai kollektiivse trauma, pagenduse sümboliks, „kus üks unistas kodust, kuid elas pagenduses“ (Cohen, 1997:IX).

Armeenlased ja juudid said diasporaa mõiste lõplikeks sümboliteks nii akadeemilistes kui ka ühiskondlikes ringkondades. Paljud teised asulad hakkasid identifitseerima ennast (või olid identifitseeritud akadeemikute, poliitikategelaste poolt) kui diasporaad isegi siis, kui nad polnud tingimata vägivallavõimu ohvriteks – mis on aga loomulik, sest kui võtta, näiteks, Euroopa diasporaasid, siis mitte kõik juutide kogukonnad olid tagaajamise ohvriteks. Teiste asulate, mis on identifitseeritud kui diasporaad, iseloomulikuks iseärasuseks said tugevad kollektiivsed identsused, mida need inimesed jagasid.

⁹ Robin Cohen <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/staff/academic/cohen/> . Veebruar, 2005.

¹⁰ Deterritorialisatsioon. <http://ecsocman.edu.ru/db/msg/125682> .Märts, 2005.

Teine vajalik ühine iseärasus, mida jagavad kõik need erinevad grupid – on oma Kodumaast '*Homeland*' eemalolek.

Samuti üheks kriteeriumiks, mis on Coheni arvates samamoodi tähtis selleks, et identifitseerida kogukonda kui diasporaad - on selle hajutatus rohkem kui ühes riigis.

Üldkokkuvõttes Cohen märgib (samas: 26) 9 kriteeriumi, millele grupp peab vastama, et nimetada ennast diasporaaks:

1. Hajutatus väljaspool Kodumaad kahe või enama välispiirkonna territooriumil, mis on tihti peale tingitud traumast (tagaajamised, pagendamine jne).
2. Alternatiivne hajutatus – inimesed lahkuvad kodumaalt tööd otsima, pürgides paremate elutingimuste poole või edaspidiste koloniaalsete ambitsioonide poole.
3. Kollektiivne mälu ja müüt kodumaast, kaasa arvatud selle asukohast, ajaloost ja saavutustest.
4. Tagasipöördumise liikumise arenemine, mis saab kollektiivse heakskiidu.
5. Tugev grupi etniline teadvus, mis oli pika aja jooksul ülal hoitud ja mis baseerub selguse tunnetamisel, ühisel ajalool ja usul ühissaatusesse.
6. Muretsimine suhete pärast põlisühiskonnaga (host societies), häda, mis võib grupiga juhtuda, aimamine.
7. Poolehoidu ja solidaarsuse tunnetamine koos teiste kaasetniliste liikmetega teistes asumiskohariikides (*host-country*).
8. Erilise loomingulise, rikastava elu võimalus asumiskohariikides, kus sallitakse pluralismi.

Oma uurimustes Cohen samuti pakub jagada diasporaa mõistet kategooriateks: a) *diasporaa-ohver*, niisugused nagu aafrika ja armeenia diasporaad; b) *töö- ja impeeriumdiasporaa* : india ja briti diasporaad; c) *kaubanduslik* – hiina ja liibanoni diasporaad d) *kultuuriline* – kariibi diasporaa.

Kuid Coheni süsteemis esinevad puudused. Nii, näiteks, Coheni diasporaa mõiste põhiprobleemiks on see, et mõiste iseenesest on nii lai, et see hõlmab faktiliselt igat

kindlaksmääratud inimesteühingut, kes on oma Kodumaad jätnud kaugesse minevikku, samal ajal jätab see välja suurema osa uute migrantide ühinguid.¹¹

Võtame, näiteks, Aafrika diasporaad, mida Cohen arvab ohvrite diasporaade hulka. Pidada seda diasporaad kui lihtsalt ohvrit – see on liiga üldistatud, sel juhul peab lahti seletama, mille ohvrit: looduslike katastroofide ohvrit, sõja- ja vägivallaohvrit, või on need orjapidamiskorra järeltulevad põlvkonnad (orjade järelpõlved), aafrika eliit ja intelligents. Taolisi allkategoriaid võib panna kõikide suurte etniliste gruppide alla, nagu aafriklased, araablased, hindud, juudid.

1.1.2. Diasporaa mõiste peale Cohen'i

Peale Robin Cohen'i on veel kaks teadlast, kes on andnud diasporaa mõiste definitsiooni oma töödes - Richard Marienstras (1988) ja artikli "Diasporaa kaasaegses maailmas: müüdid kodumaast ja tagasinaasmisest" autor W. Safran (1991).

W. Safran, defineerides diasporaa mõistet, fokuseerub rohkem diasporaa ja päritolumaa vahelistel suhetel, kust tulenevad järgmised kriteeriumid:

- Inimesed ja nende esivanemad olid algupärasest tsentrumist (ehk oma maast) laiali hajutatud.
- Nad säilitavad kollektiivset mälu, oma kodumaa nägemust või müüti.
- Nad arvavad, et neid pole asukohamaa ühiskonda täielikult vastu võetud.
- Esivanemate maa on idealiseeritud ja eksisteerib müüt tagasinaasmisest.
- Nad arvavad, et kõik diasporaa liikmed peavad pühendama ennast kodumaa teenindamisele, julgeolekule ja õitsengule.
- Peavad sidet kodumaaga erineval viisil – etnokommunaalne teadvus ja solidaarsus.

Marienstras'i mudel ärgitab rohkem mõtleva terminitest, mis puudutavad detsentraliseeritud suhteid diasporaa ja päritolumaa ja erinevate diasporaa fraktsioonide vahel. Marienstras'i järgi:

¹¹ Mapping Diasporic Minorities And Their Media In Europe.

http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/Minority_framework.doc, February, 2005.

a)diasporaa – inimesed, kes on laiali hajutatud kahe või enama riigi territooriumil kaugel kodumaast;

b)viibimine välismaal on püsiv, kuigi pagendus ei pea tingimata olema alaline, ja see võiks käivitada liikumist kodumaa ja asukohamaa vahel;

c)esineb teatud vahetus - sotsiaalne, majanduslik, poliitiline, kultuuriline - diasporaa laialihajutatud rahvaste vahel. Selle uurimise keskpunktiks on üha enam detsentraliseeritud suhted diasporaa ja päritolumaal vahel ja erinevate hajutatud asulate fraktsioonide vahel diasporaa piirides.

Lähtudes kõigist ülaltoodud diasporaa definitsioonidest, diasporaade ja nende meediakanalite uurimise¹² jaoks Euroopas on välja toodud kriteeriumid, mida peetakse kesksedeks kriteeriumideks diasporaa defineerimiseks 21.sajandil:

- Inimeste grupp, kes ajalooliselt olid laiali hajutatud väljaspool kodumaad.
- Nad olid laiali hajutatud rohkem kui ühe riigi territooriumil – seega on nad rahvastevahelised ühinged.
- On olemas kaalukad nende laialihajumise põhjused (sõda, vaesus, nälg jne).
- Kollektiivse mälu tugev tunnetamine on samuti kodumaa kauguse tagajärjel tekkinud. Diasporaad jagavad teatud ühiseid oletusi, ideoloogiaid ja müüte oma kodumaast.
- Kollektiivse mälu tulemuseks on müüt tagasinaasmisest kodumaale, mis suuremal osal juhtudest pole reaalseks ega faktiliseks eesmärgiks.
- Diasporaadel on kodumaaga vastuolulised suhted. Ühelt poolt hoolitsevad nad kodumaa heaolust, teiselt poolt – nende ettekujutus ja identsus erineb juba nende kodumaal elavatest kaasmaalastest, mis tekitab suhetes pinget ja võõrastustunnet (*internal Otherness*).
- Taolised vastuolud eksisteerivad ka diasporaade ja asukohamaa, nn võõrustajamaa (*host-country*) vahelistes suhetes. Ühelt poolt on nad selle ühiskonna osa, teiselt – separatsiooni (ühiskonnast väljaheitmise) probleemid, vastuvõetamatuse tunnetamine, diskriminatsiooni reaalsus või võimalus viivad pingeteni suhetes.

¹² Mapping Diasporic Minorities And Their Media In Europe.
http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/Minority_framework.doc. February, 2005.

- Esineb solidaarsuse, kaastunde ja jagatud kuuluvuse tunne teiste diasporaa fraktsioonidesse – koos muu laialihajutatud sama päritolu rahvaga. Diasporaas uuesti tekkivad kujutletavad ühingud (David Morley¹³ ja Kevin Robins¹⁴) ja kujuteldavate ühingute hübriidid (Myria Georgiou¹⁵).
- Diasporaa kogemuse järgi, hübriid-/taaskujuteldav ühing muutub detsentraliseerituks.
- Diasporaa kogemuse järgi, kujuteldav kodu idealiseeritud kodumaal ja tegelik kodu asumismaal liituvad ühte, diasporaa rahvas püüab suhestada *siin, seal ja vahepeal* (here, there and in-between). Antud asjaolu heidab väljakutset päritolu fikseerituse mõistele (Brah, 1996)¹⁶ ja fikseeritud saatusele.
- Kujutus ja kujutus diasporaa kuuluvustunde toetamisel ja diasporaa eraldiolevate kultuuride formeerumisel olid väga tagasihoitud (keskmised – *central*). Selles mõttes meediakanalite ja kommunikatsiooni roll sai üha enam tähtsaks.
- Diasporaad muutusid, nagu muutusid kommunikatsioonivõimalused, suurenesid reaalsus (virtuaalsus) ja liikuvus. Uued kommunikatsioonid ja suurenenud liikumisvõimalused võimaldavad diasporaa ja eeldatava ühingu liikmetel eksisteerida koos tegelikes ja reaalsetes kohtades: asukohas, rahvuses, rahvustevahelistes kohtades.

1.1.3. Diasporaa definitsioon antud diplomitöö tarvis

Oma töös hakkan tihti viitama raamatule „Armeenia diasporaa Eestis”, mille autoriks on Lõuna-Eesti Armeenia Kogukonna esimees Rafik Grigorjan¹⁷. Praegusel momendil antud raamat on ainus väljaanne, mis annab täieliku ajaloolise ja informatiivse pildi armeenia diasporaa kohta Eestis.

Nagu töö alguses sai juba märgitud, Eestis on mitu armeenia kogukonda, vaatamata sellele kõiki neid koos nimetatakse diasporaaks. Siiski diskussioonides, meedias, uurimustes rohkem kasutatakse terminit vähemusrahvus. Seepärast Ph.D. Rafik Grigorjan alustab diasporaa defineerimist selle erinevusest „vähemusrahvuse” mõistest.

¹³ David Morley. (1999). ‘Bounded Realms: Household, Family, Community, and Nation’ in H. Naficy (ed.). *Home, Exile, Homeland: Film, Media and the Politics of Place*. New York, London: Routledge

¹⁴ Kevin Robins. (1996). ‘Interrupting Identities: Turkey/Europe’ in Stuart Hall and Paul Du Gay (eds). (1996). *Questions of Cultural Identity*. London: Sage

¹⁵ Myria Georgiou. (2001). ‘Negotiated Uses, Contested Meanings, Changing Identities: Greek Cypriot Media Consumption and Ethnic Identity Formations in North London’. Unpublished Thesis. London: University of London

¹⁶ Avtar Brah. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London: Routledge

¹⁷ Rafik Grigorjan. (2000). *Armeenia diasporaa Eestis*. Narva, Ida-Viirumaa.

On olemas teatud erinevus mõistete „vähemusrahvus” ja „diasporaa” vahel. Nõnda, vähemusrahvuseks võib olla etniline grupp, mis pole kunagi oma kodumaalt lahkunud ja sai vähemuseks demograafiliste ja muude muutuste tulemusena.

Diasporaa peamiste tunnuste määratlemisel tuleb võtta arvesse, et tegemist on niisuguse inimeste etnilise ühinguga, mis on oma rahvast eraldunud ja elab väljaspool oma päritolumaad võõra rahvuse ümbruskonnas.

Teiseks, diasporaa on niisugune inimeste ühtsus, mis püüab säilitada oma keelt, rahvuslikku omapära, kultuuri, eneseteadvust.

Inimeste etnilist ühtsust, mis on vabatahtlikult valinud assimileerumise teed ja millel puudub rahvusliku enesesäilitamise vajadus, ei saa diasporaaks nimetada.

Kolmandaks, diasporaa on inimeste organiseeritud ühtsus. Sellel peavad olema mingisugused organisatoorsed tegevuse vormid (kaasmaalaskonnad, rahvuslik-kultuurilised ühingud, poliitilised liikumised jne).

Neljandaks, diasporaa tähtsamaks tunnuseks on etnilise ühtsuse soov kaitsta mitte ainult oma keelt, kultuuri, usku, identiteeti, vaid ka oma õigusi.

See definitsioon käib nii Armeenia kui ka Aserbaidžani diasporaade kohta Eestis ja igas muus riigis.

1.2. Armeenia diasporaa Eestis

Nagu varem oli juba margitud ja pole liigne veelkord korrata, mõiste *diasporaa* on tuleb kreeka keelest, kus diasporaa tähendab *laiali pillutud, laiali valgunud, hajutatud, segadusse viidud*. Armeenia keeles kannab sama tähendust sõna *spürk*. Diasporaa – see on mingitel põhjustel ajaloolisest kodumaast ja oma rahvusest eraldunud ning võõra maal, võõra rahvuse seas elav etniline grupp, kelle eesmärk on oma rahvusliku, religioosse, kultuurilise ja keelelise identiteedi säilitamine.

Ajalooallikate andmeil tekkisid esimesed armeenlaste diasporaad juba IV – V sajanditel Küprosel, Bulgaarias, Iraanis, Kreekas ja paljudes teistes maades.

1.2.1. Esimeste armeenia rahvusühingute teke Eestis

Armeenlaste väljaränne muutus massiliseks juba XIX sajandil. Üheks armeenlaste ümberasumise paigaks kujus Eesti, mis nagu Armeeniagi kuulus tol ajal Venemaa koosseisu. Erinevalt teistest maadest, üheks noorte armeenlaste Eestisse tuleku põhjuseks oli võimalus saada siin hea kõrgharidus ning olla lähemal eesrindlikule euroopa kultuurile.

Professor B.Sisjan andmeil toimus armeenlaste esimene suurem Eestisse ümberasumise laine aastatel 1830-1859, mida võiks tinglikult nimetada kultuurilis-valgustuslikuks emigratsiooniks.

Armeenlaste teerajajaks Eestisse, täpsemalt Tartusse (Derpt) peetakse Hatšatur Abovjani¹⁸, kes tuli Tartu Ülikooli õppima tolelaegse rektor Friderik Parroti kutsel 3.septembril 1830.aastal. H.Abovjan viibis Eestis kuni 1836.aasta jaanuarini. Juba Tartus haaras Abovjani soov reformida ja arendada armeenia keel kirjakeeleks. Kodumaale naasnuna ta teostas oma idee.

H.Abovjani järel tuli Tartusse õppima Stepanos Nazarjan, kes saabus siia 1832.aastal. Nazarjanist sai nimekas õpetlane ja kuulsa ajakirja „Jusasapail“ asutaja. Nii Abovjan kui ka Nazarjan – tuntud kultuuri- ja haridustegelased – soovitasid oma õpihimulistel õpilastel ja tuttavatel Tartusse õppima minna.

XIX sajandi keskel õppis Tartu Ülikoolis juba 25 armeenlast. Professor S.Issakovi andmeil löid Eestis elavad armeenlased 1848.aastal siin oma väikesearvulise kaasmaalaskonna. Reeglina lahkusid ülikooli lõpetanud Tartust ja siirdusid kodumaale, millega kaasnes kaasmaalaskonna lagunemine.

¹⁸ Just tema rinnakuju seisab Tartu Ülikooli peahoones auditooriumis 102.

Teine armeenlaste suurem emigratsioonilaine Eestis toimus aastatel 1859-1866. Selle põhjustas Tartu Ülikooli lõpetanu G.Hatisjan, kes saabus 1850.aasta augustis Tartusse koos kümne oma pansionaadi lõpetajaga. Uued tulijad lõid justkui armeenia tudengite kommuuni.

XIX sajandi lõpust – XX sajandi alguseni kasvas Eestis järsult armeenia tudengite arv. S.Issakovi andmeil õppis Tartu Ülikoolis ja teistes koolides nendel aastatel umbes 200 armeenlast. Sel ajal eksisteeris armeenlaste kaasmaalaskond illegaalselt, kuna vastavalt 1887.aasta ringkirjale ohustas igasuguste ühingute töös osalejaid ülikoolist väljaheitmine.

Eestlaste rahvusliku ärkamise ajal viibis Eestis palju armeenia noori. Mõistes ja jagades eestlaste omakeelse kultuuri loomise püüdlusi, võtsid armeenlased vahetult osa venestamisvastastest aktsioonidest, toetasid eestlaste iseseisvuspüüdlusi, millega väärtustati inimõigusi, rahvaste enesemääramisõigust, isikuvabadust. Eesti Vabariigi arhiivides on säilinud dokumente, mis kajastavad XX sajandi algul toimunud mitmepalgelise üliõpilaskonna osalemist massimiitingutes.

Pärast 1905.-1907.aasta revolutsioonisündmusi tunnetasid ka Eestis elavad armeenlased vabaduse hõngu ja aktiveerisid oma tegevust.

1909.aastal loodi Jurjevi Ülikooli Taga-Kaukaasia Armeenia Üliõpilaste Selts, mis ühendas Vene impeeriumi eri paigust – Jerevanist, Tbilisist, Bakuust, Šušaast, Karsist, Erzerumist, Aleksandropolist (Gjümrast), Etšmiadzinist, Šamahhist ja teistest linnadest Tartusse saabunud armeenlasi.

Aastatel 1912-1916 tegutses seltsi baasil loodud korporatsioon *Armeenia*. Korporatsiooni liikmed korraldasid tihti õhtuid, kuhu kutsuti külalisi teistest ühingutest, korraldati armeenia kultuuri ja kirjandust käsitlevaid loenguid, levitati armeeniakeelset ilu- ja ajakirjandust, korraldati armeenia keele kursusi jne.

1916.aasta veebruaris lõpetas korporatsioon Armeenia oma tegevuse, kuna Esimese maailmasõja sündmused ja nende mõjud kandusid ka Eestisse. Ka Lääne-Armeenias muutus olukord seoses türklaste teostatud genotsiidiga teravaks (ofitsiaalselt Eesti Vabariik ei tunnusta genotsiidi fakti, mis oli 1915.-1922. a. Türgis ja Lääne-Armeenias).

B.Sisjani andmeil oli aastatel 1830-1917 Eestis umbes 370 armeenlast, kes pärast õpingute lõpetamist kõik kodumaale tagasi sõitsid.

1918.aastast kuni 1940.aastani puudusid Eesti ja Armeenia vahel riiklikud suhted, kuivõrd Nõukogude Liidu koosseisu kuuluva riigina puudusid Armeenial igasugused võimalused iseseisva poliitika teostamiseks. Mingil määral eksisteerisid suhted isiklikul või perekondlikul tasandil, kuid needki olid väga juhuslikud kontaktid. Tuleb aga märkida, et nimetatud perioodi on väga vähe uuritud. On teada fakt, et 1934.aastal elas Eestis 24 armeenlast.

Teise maailmasõja ajal viibisid Eestis Nõukogude armeesse mobiliseeritud armeenlased. Mõned pärast demobiliseerumist jäid Eestisse elama.

1.2.2.Armeenia diasporaa Eestis Nõukogude Liidu ajal ja pärast

Järgmine armeenlaste Eestisse saabumise laine algas pärast nõukogude võimu kehtestamist.

1950.aastate lõpul koos Hruštšovi sulaga hakkasid Eestisse naasma Stalini režiimi ajal Siberisse küüditatud eestlased. Koos nendega sattusid Eestisse ka armeenlased, kes olid samuti repressioonide ohvrid ning keda saatus oli Siberis eestlastega kokku viinud.

Aastatel 1960-1970 stimuleeriti Nõukogude Liidus immigratsiooni Balti riikidesse riiklikul tasandil. Viidi ellu Nõukogude Liidus valitsenud immigratsioonipoliitikat, mis väljendus erialaspetsialistide ja tööliste massilise suunamise näol ühest Nõukogude Liidu paigast teise, mille tulemusena Eestisse asus väike kogus armeenlasi.

1970.aastate keskpaigas oli paljude armeenlaste püüdluseks õppida Tartu Ülikoolis – koolis, kus *"kunagi õppis meie Hatšatue Abovjan"*. Liiduvabariikide vahelised kultuuri-, teadise- ja majandusalased koostööprogrammid löid armeenia noortele Eestisse tulekuks soodsad tingimused.

Et nõukogude ülikoolide lõpetajad olid kohustatud töötama ette nähtud aja suunamisjärgses kohas, siis paljud kõrgkoolilõpetajad ei saanud kohe kodumaale tagasi pöörduda. Sageli löid noored just nendel aastatel Eestis pere ja kodu.

Perioodil 1945-1989 elas Eestis alaliselt 1666 armeenlast. Nende koosseisu moodustasid peamiselt:

- erinevatesse majandusharudesse tööle kutsutud noored kvalifitseeritud spetsialistid
- eestlastega ja teiste Eestis elavate rahvuste esindajatega abiellunud armeenlased
- Eestis kõrgkooli või muu õppeasutuse lõpetanud
- loome- ja teadusinimesed, kellele Eesti valitsenud suhteliselt demokraatlik elusviis andis võimaluse oma vaimse potentsiaali rakendamiseks

Tabel 1.2.2. Armeenlaste arvuline dünaamika Eestis

<i>Aasta</i>	<i>Armeenlaste arv</i>
1848	Umbes 25 inimest
1890	Umbes 240 inimest
1934	34 inimest
1959	648 inimest
1970	604 inimest
1979	845 inimest
1989	1669 inimest
2000 ¹⁹	Umbes 2000 inimest

1989.aasta 18.märtsil toimus *Tartu H.Abovjani nimelise Armeenia Kultuuriseltsi* asutamiskoosolek, kus võeti vastu seltsi põhikiri, valiti seltsimees, juhatus ja juhatuse liikmed. Kultuuriseltsi registreerus 75 inimest. 1989.aasta 31.märtsil registreeriti seltsi põhikiri ametlikult ja Armeenia Kultuuriselts sai juriidilise isiku õigused.

1989.aasta 23.aprillil registreeriti Tallinna Kultuuriselts. Mõlema seltsi juures asutati pühapäevakoolid.

¹⁹ Inimeste arvuline näitaja sisaldab ka Eestis illegaalselt viibivaid inimesi

Aga 1993.aastal lõpetasid Tallinna Armeenia Kultuuriühing ja selle juures töötav pühapäevakool faktiliselt oma tegevuse. Selle asemel registreeriti Eesti Vabariigi Välisministeeriumi juures 1993.aasta 11.novembril Armeenia Püha Gregoriuse Apostliku Kiriku kogudus. 1994.aasta 10.mail andis Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku konsistoorium 99 aastaks Armeenia Kiriku käsutusse Tallinnas Tartu maantee 16 asuva Püha Jaani kiriku hoone. Oletatavasti 1237.aastal ehitatud ja Nõukogude ajal laona kasutatud hoone oli väga halvas seisukorras ja vajab põhjalikku renoveerimist. Real põhjustel kiriku kogudus tegevus oli küllaltki passiivne.

Väga keerulistes majanduslikes tingimustes õnnestus perioodil 1993 – 1997 organisatsioonilisel tasandil püsima jääda ja oma tegevust jätkata vaid Tartu Armeenia Kultuuriühingul, mis 1995.aastal nimetati ümber Tartu Armeenia Rahvusühinguks, ja selle arv jõudis 150 inimeseni.

1997.aasta 8.aprillil pärast nelja-aastast vaheaega taastas oma tegevuse Tallinna Armeenia Rahvusühing. 1988.aasta 24.aprillil loodi Tallinna Armeenia Rahvusühingu ja kiriku koguduse ühinemise järel Eesti Armeenia Rahvuslik Liit.

1999.aasta 4.märtsil avati Tallinnas Kuninga tänav 4 Armeenia Kultuurikeskus, kus said endale ruumid armeenia rahvusühingu pühapäeva kool ja raamatukogu.

1999.aasta 19.jaanuaril nimetati Tartu Armeenia Rahvusühing ümber Lõuna-Eesti Armeenia Rahvusühinguks (LEARÜ).

1.3. Aserbaidžaani diasporaa Eestis

Esimeste aserbaidžaanlaste ümberasumise aeg Eestisse pole täpselt teada. 19. sajandi lõpus, kui Tartu ülikooli õppekeeleks oli kehtestatud vene keel, õppis siin juba mitu aserbaidžaanlast, kes asutasid Tartus aserbaidžaani tudengite kaasmaalaskonna. Nad asutasid kirjandusringi, kus loeti ja levitati oma kirjanike loomingut ja tõlgiti Mirza Shafi Vazehi, M.P.Vagifi ja M.F.Ahhundovi luuletusi.

Alates 1851. aastast Eesti raamatukogudest võis leida Vazehi lüürikat tõlgituna saksa keelde. Juhan Liiv, Gustav Wulff-Õis ja Anna Haava tõlkisid Vazehi värse eesti keelde. Nende mõju all tekkis tuntud eesti luuletajatel huvi Mirza Shafi loomingu vastu, näiteks, Peeter Jakobson avaldas 1885. aastal oma raamatus viis tema luuletust eestindust.

Eesti kirjanduse suurkuju F. R. Kreutzwaldi oli tõlkinud eesti keelde kuulsa M.P.Vagifi muhammasi ning avaldanud selle ajalehes Sakala 1878. aastal.

20. sajandil on oma pilgud aserbaidžaani kirjanduse poole pööranud G. Roots, A. Ilves, S. Vissak, E. Hansen, E. Mälgand. Teistest enam tõuseb esile luuletaja Ly Seppel, kes on õppinud Bakuus Aserbaidžaani Riiklikus Ülikoolis (1967-1968). Tema suurepärased tõlked on võimaldanud eesti lugejail tutvuda aserbaidžaani kirjandusega ning aidanud kaasa meie rahvaste kultuurisidemete arendamisele.

Kunagisi Tartu aserbaidžaani üliõpilaste traditsioone jätkab praegu 1988. aastal asutatud Aserbaidžaani Kultuuri Selts "Ocag" ('kolle'), mis oli 1996. aastal ümber registreeritud Aserbaidžaani Kogukonnaks ja mis etendab olulist osa Eesti ja Aserbaidžaani kultuurisidemetes: korraldatakse kontserte, näitusi, spordiüritusi ja aserbaidžaani kultuuri päevi Eestis.

Kogukonna peamisi ülesandeid on kultuurhariduslik tegevus, kuid selts osaleb aktiivselt ka Eesti ühiskondlikus elus.

Eesti aserbaidžaanlaste kontakte ja suhtlust toetab oluliselt ajaleht „Ocag“, mis ilmub alates 1989. aastast, toimetaja - Vidadi Mamedov.

Aserbaidžaani Kogukonnal on olemas Videokanalil oma TV-programm, mille tegevdirektoriks on Rafik Zulfijev.

1990. aastast alates töötab Tallinnas aserbaidžaani pühapäevakool Ocag. Lapsed õpivad emakeelt, rahvalaule ja -tantse. Kooli tantsuringi juhataja on Aida Gerimova.

Kahjuks, mulle esitatud Eesti Aserbaidžaani Kultuuri Seltsi brošüüris puuduvad andmed aserbaidžaanlaste migratsiooni kohta Eestis. Siiski, ajalehe materjalide alusel, mida olen analüüsinud, võib öelda, et 70ndate lõpus aserbaidžaanlased tulid Eestisse kui

ehitusspetsialistid (V.Veisman. “On olemas niisugune kohvik „Leila““. „Ocag“, 7.juuni 1991.a.), kes ehtasid objekte 1980. aasta Olümpiamängude jaoks.

Mõned aserbaidžaanlased jäid Eestisse pärast aja teenimist, või tulid õppima Tallinna sõjaväe kooli (Vadid Mamedov. „Vennad, kuidas teil ajateenistus kulgeb?“. Ocag, 7. Juuni 1991.a.). Praegusel momendil elab Eestis umbes 2000 aserbaidžaanlast.²⁰

²⁰ AJDAN. (2000). The Azerbaijan Cultural Center of Estonia.

1.4. Armeenia ja aserbaidžaaani diasporaade arvuline koosseis ja emakeel Eesti rahvaloenduse momendil 31.märtsil 2000.aastal

Selles peatükis toon statistilisi andmeid selle kohta, mitu armeenlast ja aserbaidžaanlast (ametlikult) elas Eesti Vabariigis 2000. aastal. Toon arvulist korrelatsiooni riigikeele, rahvuskeele ja vene keele valdamise vahel. Arvutan välja EV kodanike ja mitte-kodanike arvu armeenlaste ja aserbaidžaanlaste seas.²¹

Kuna oma uurimuses võrdlen ajalehtede „Vahagn“ ja „Ocag“ materjalide vahekorda keelelise tunnuse järgi, siis tuleb välja selgitada, mis keeli valdas eeldatav auditoorium (diasporaas esindajad) Eestis. Eeldatav auditoorium, kuna tegelikkuses ajalehtede lugejaskond ei piirdunud ainult Eesti diasporaadega, tiraaže on viidud diasporaalehtede ajaloolisele kodumaale, tellimuse korral saadeti tollal kogu Nõukogude piires, viidi isegi Euroopasse ja Ameerikasse.²²

Kuigi kasutan oma uurimuses ajalehtede materjale alates 1989. aastast kuni 1991. aastani, pole võimalik saada põhjalikke rahvaloenduse andmeid 1989.aasta kohta, kuna nad pole avalikult kättesaadavad, on olemas vaid üldandmed. Kuid on olemas rahvaloenduse andmed 31.märtsi 2000.aasta kohta. Peale seda, kui ma neid siin esitan, võib teha ligikaudseid arvestusi 1989.aasta kohta.

Ametlike rahvaloenduse tulemuste järgi momendil 31.märts 2000.aasta elas Eestis 1 370 052 inimest. Nendest 930 219 – eestlased, ja 439 833 – mitte-eestlased. Kuna suurem osa rahvastikust on eestlased ja venelased (351 178 inimest), ja antud uurimuse objektideks on aserbaidžaanlased (880 inimest) ja armeenlased (1444 inimest), siis 2000. aasta rahvaloenduse tulemuste rahvuse, kodakondsuse ja emakeele oskuse koondtabeli alusel olen koostanud andmeid nende nelja etnilise grupi kohta ja üldnäitajaid, mida olen omakorda jaganud mitmeks tabeliks kodakondsuse näitaja järgi (Lisa 1). Kuigi antud töös ma ei vaatle kodakondsust puutuvaid andmeid, kuna mind huvitab rahvuskeele valdamise küsimus ja see, mis keelt peetakse emakeeleks ühes või teises rahvuses.

²¹ Rahvaloendus 2000. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfilere.asp>. Juuli, 2005.

²² «Баагн». (1991) «Где читают нашу газету». № 1-2, стр. 3.

Antud peatükis esitatakse Tabel 1.1, mis on jagatud kaheks pooleks (a ja b); koos protsentuaalsete näitajatega selleks, et hõlbustada informatsiooni vastuvõtmist.

Tabel 1.4a

Sugu	Elukoht	Rahvus	Emakeel kokku	Rahvuskeel	Muu emakeel	Emakeel teadmata
Mehed ja naised	Kogu Eesti	Rahvus kokku	100%	93,8%	5,5%	0,7%
		Eestlased	67,9%	97,9%	2%	0,1%
		Venelased	25,6%	98,2%	1,6%	0,2%
		Armeenlased	0,1%	49,2%	50,5%	0,3%
		Aserbaidžaanid	0,06%	65,9%	33,3%	0,8%

Seega, rahvaloenduse läbiviimise momendil **93,8%** Eesti rahvastikust rääkis **rahvuslikes keeltes** (eesti, vene, ukraina, valgevene, armeenia, aserbaidžani jne).

5,5% kogu rahvastikust pidasid emakeeleks muid keeli (mitte oma rahvuslikku keelt) (Tabel 1.1.6): eesti – 15,1%, vene – 82,7 %, ukraina – 0,5%, valgevene – 0,3%, soome – 0,3%, läti – 0,2%, muu keel – 0,8%. **0,7%** rahvastikust pole oma emakeelt määratlenud.

Tabel 1.4b

Rahvus	Muu emakeel (kokku 5,5%)						
	..eesti	..vene	..ukraina	..valgevene	..soome	..läti	..muu keel
Rahvus kokku	15,1%	82,7%	0,5%	0,3%	0,3%	0,2%	0,8%
Eestlased	-	97,8%	0,4%	0,03%	0,6%	0,3%	0,8%
Venelased	90,5%	-	3,003%	1,8%	2,05%	0,7%	2,03%
Armeenlased	5,8%	93,5%	-	-	-	-	0,7%
Aserbaidžaanid	6,1%	90,1%	0,3%	-	-	1,02	2,4%

97,9% eestlasi peavad oma emakeeleks oma rahvuslikku- ja riigikeelt, **2%** eestlasi märkisid oma emakeeleks muud keelt, suuremal määral – vene keelt (97,8% nendest 2%). Mis puudutab ülejäänud 0,1% eestlasi, siis nende emakeelt pole teada (ilmselt nad lihtsalt pole seda rahvaloenduse käigus märkinud).

98,2% venelasi on oma emakeelena märkinud oma rahvuskeelt – vene keelt, **1,6%** venelasi on oma emakeelena märkinud muud keelt, suuremas osas eesti keelt (90,5%). **0,2%** venelaste emakeel jäi teadmata.

Läheme üle vahetult uurimuse objektide – armeenlaste ja aserbaidžaanlaste – käsitlemisele.

1444 armeenlasest Eestis **49,2%** peavad oma emakeeleks **armeenia keelt**. **50,5%** peavad oma emakeeleks muud keelt, mitte armeenia keelt – peamine osa nendest 50,5% armeenlastest peab oma emakeeleks **vene keelt** (93,5%) ja ainult 5,8% peavad oma emakeeleks **eesti keelt**. 0,7% on oma emakeelena märkinud muud keelt, mis pole rahvaloenduse küsimustikes identifitseeritud. Nagu oli märgitud armeenlaste arvu dünaamikas Eestis (Tabel 1.2.2), kui arvestada juurde neid armeenlasi, kes elavad Eesti territooriumil illegaalselt, siis nende koguarv moodustab umbes 2000 inimest, ehk lahknevus ametlike andmetega umbes 556 inimest (kes on illegaalid).

880 aserbaidžaanlasest Eestis **65,9%** räägib **aserbaidžani keelt**, **33,3%** peavad emakeeleks muud keelt, suurem osa nendest peavad oma emakeeleks **vene keelt** – 90,1%.

6,1% aserbaidžaanlasi peavad oma emakeeleks **eesti keelt**. 1,02% peavad oma emakeeleks **läti keelt**, 0,3% märkisid emakeelena **ukraina keelt**. 2,4% aserbaidžaanlasi märkisid oma emakeelena ankeedis määramata keelt.

Omaenda kogemuse järgi võin eeldada, et selleks keeleks võib olla türki keel, kuna türki ja aserbaidžani keeled on sugulaskeeled ja on väga sarnased. Kuigi, see on minu isiklik oletus. Kuna oma brošüüris Eesti Aserbaidžani Selt „Aidan“ samuti märgib, et praegu Eestis elab umbes 2000 aserbaidžaanlast, võib eeldada, et Eestis on illegaalselt elavaid aserbaidžaanlasi rohkem kui armeenlasi, erinevus seltsi ja rahvaloenduse andmetes moodustab 1120 inimest.

Kui võrrelda Eesti armeenlasi ja aserbaidžaanlasi keelelise tunnuse järgi, siis tuleb välja, et armeenlaste seas on peaaegu võrdselt neid, kes peab oma emakeeleks armeenia keelt (49,2% - 711 inimest) ja kes peab oma emakeeleks muud keelt (50,5% - 729 inimest), suurema osa jaoks muu emakeel on vene keel (93,5% - 682 inimest), aga 42 inimese jaoks on emakeeleks eesti keel. Aserbaidžaanlaste seas vahelkord nende vahel, kes peab oma emakeeleks aserbaidžani keelt ja nende vahel, kes märkis emakeelena muud keelt on rohkem märgatav (65,9% - 33,3%). Seega 880 inimesest 580 räägib oma rahvuskeelt, 264 inimest kasutab oma emakeelena vene keelt ja 18 inimest – eesti keelt.

Kokkuvõttes, nii armeenlased kui ka aserbaidžaanlased Eestis peavad oma emakeeleks kas rahvuskeelt, või vene keelt. Kuid see ei välista seda, et need, kes peavad oma emakeeleks

vene või eesti keelt, ei oska oma rahvuskeelt. Pigem nad oskavad või vähemalt saavad sellest aru, kuid juba „võõrkeele“, mitte emakeele tasemel.

1.4.1. Ligikaudsed armeenlaste ja aserbaidžaanlaste arvud 1989. aastal Eestis

Nii või teisiti, ei või situatsiooni emakeelega 2000. aastal võrdsustada emakeele situatsiooniga perioodil 1989.a. kuni 1991.a. Kuid just selle perioodi ajalehti kasutan ma uurimuse materjalina.

Kuna Statistikaameti ametlikul koduleheküljel pole ma leidnud nii põhjalikke andmeid 1989.aasta kohta nagu 2000. aasta kohta, ning arhiivi järelpärimistele pole ka midagi saanud, siis praegu, lähtudes nendest faktidest, mis on mulle teada, püüan kirjeldada armeenlaste ja aserbaidžaanlaste arvu üldpildi Eestis 1989. aastal.

Eesti 1989. aasta rahvaloenduse järgi, lähtudes statistika osakonna andmetest²³, tol momendil elas Vabariigis (veel ENSV) 1 565 662 inimest. See on 195 610 inimese võrra rohkem, kui näitas 2000. aasta rahvaloendus. Erinevus moodustab 12,5%.

Armeenlaste arvu dünaamika Eestis²⁴ (Tabel 1.2.2) andmete alusel teame, et 1989. aastal oli Eestis 1669 armeenlast, see on 225 inimese võrra vähem, kui näitab 2000. aasta rahvaloendus. Erinevus moodustab 13,5%.

Kui arvestada, et kogu rahvaarvu erinevus ja ainuüksi armeenlaste arvu erinevus on ligikaudu sama 12,5% - 13,5%, siis võib sama protsenti (13,5%) võtta ka aserbaidžaanlaste arvu erinevuse protsendiks. See tähendab, et kui 2000. aasta momendil elas Eestis 880 aserbaidžaanlast, siis ilmselt 1989. aastal oli neid 13,5% võrra rohkem – umbes 1000 inimest.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist naasid mõned tagasi kodumaale, keegi kolis ümber Venemaale, keegi aga lahkus Eestist Euroopasse (Holland, Belgia, Rootsi), USA-sse, Kanadasse.

²³ Rahvastik rajoonides ja linnades, 1989. <http://www.stat.ee/315>. Juuli, 2005.

²⁴ Rafik Grigorjan. (2000). Armeenia diasporaa Eestis. Narva, Ida-Viirumaa.

Kuna armeenlaste ja aserbaidžaanlaste arvu erinevus 2000. aastal ja 1989. aastal ei ole niivõrd suur, võib eeldada, et situatsioon emakeelega samuti ei erine väga palju. Kui võtta arvesse tolle aja, siis tõenäoliselt nende armeenlaste ja aserbaidžaanlaste protsent, kes pidas oma emakeeleks eesti keelt, oli palju väiksem, mis see, mida fikseeris 2000. aasta rahvaloendus.

Võimalik, et üksikud nendest pidasidki oma emakeeleks eesti keelt, kuid kuidagi mitte 5,8% või 6,1%.

Mis puudutab rahvuskeelt ja emakeelt, siis arvan, et situatsioon pole üldse muutunud. Armeenlaste seas 50% ja 50% pidasid oma emakeeleks armeenia ja vene keelt. Aserbaidžaanlaste seas 70% ja 30%.

Kõigist nendest andmetest tulenebki üks uurimuse eesmärke – selgitada välja, **missugune on materjalide keeleline vahetõrje mõlemas diasporaalehes „Vahagn“ ja „Ocag“?**

1.5. Vähemuste meediakanalid

Seega, oleme jõudnud minu töö peamise teema juurde: diasporaavähemuste meediakanalid (*Minority Media / Diasporic Minority Media*).

Töö kõige alguses on juba seletatud, et etnilisi grupe, mida siin uuritakse (armeenlased ja aserbaidžaanlased), hakkavad nimetama diasporaadeks. Nõustusin ka sellega, et need diasporaad on oma asukohamaa territooriumil vähemuseks, diasporaavähemuseks. See, mis puudutab vähemuse meediakanalite spetsiifikat, siis ka siin pole erilist vahet, see on ühine nii seksuaal- ja religioossete vähemuste jaoks, kui ka diasporaavähemuste jaoks. Seepärast antud peatükis ja selle alapeatükkides tuleb juttu üldkokkuvõttes vähemuste meediakanalitest, sealhulgas diasporaavähemuste meediakanalitest.

Euroopas vähemuste meediakanalite idee tekkis kõige selgemalt 70-80ndatel aastatel seoses Idamaade migrantide suure arvuga, kes hakkasid saabuma Lääne-Euroopasse pärast Teise

maailmasõda kui palgatöölised (*gast-arbeitory*). Eeldati, et nende viibimine Lääne-Euroopa riikides on ajutine.²⁵

Nagu märkis Denis MacQuail Hollandi rahvusvähemuste situatsiooni näitel 80ndatel aastatel: „Teatud põhjustel poliitika vähemusrahvuste suhtes polnud selge ja kooskõlastatud, rääkimata kultuuri- või meediakanalite poliitikast“.

Ilmselt on selle esimeseks põhjuseks keeldumine või soovimatus tunnistada, et märkimisväärse immigrantide arvu olemasolu hollandi ühiskonnas on selle püsivaks eriomaduseks. Välismaa töötajatesse suhtuti reeglina kui ajutistesse spetsiifiliste sotsiaal-majanduslike probleemide ja vajadustega elanikesse, mida tuli käsitleda eraldi. Ja alles pärast sai selgeks, et need, kes tulid töötama möödunud 10 aasta jooksul (alates 70-75ndatest aastatest), ei saanud erinevatel põhjustel kodumaale tagasi minna, sõltumata isiklikust eelistusest.

Probleemid, mis tulid Hollandis ette seoses vähemuste poliitikaga, vaid osaliselt olid sotsiaal-majandusliku iseloomuga, kuid osaliselt olid separatsiooni – võõrandumise – tulemuseks. Põhjuseks nimetati ühiskonna antud grupi vähest informeeritust, mitteintegreeritust.

1986. aasta juulis 35 Euroopa ja Põhja-Ameerika riigi välissekretärid tulid Helsingis kokku selleks, et tähistada Euroopa julgeoleku ja koostöö konverentsi akti 10. aastapäeva. Selles Aktis väidetakse migrantide õigust võimalusel saada regulaarselt informatsiooni oma kodumaast ja asukohamaast (*host country*) nende emakeeles.²⁶

Seega, vähemuste meediakanalite mõiste sünniajaks Euroopas võib pidada 1976. aastat.

²⁵ Denis McQuail. National Report of the Netherlands. University of Amsterdam in Taisto Hujanen (ed.). (1984). The Role of Information in The Realization of The Human Rights of Migrant Workers. Report of International Conference, Tampere 19-22 June 1983. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 12, 198.

²⁶ Taisto Hujanen (ed.). (1986). The Role of Information in The Realization of The Human Rights of Migrant Workers. Progress Report of the Joint Study. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 18, 8.

1.5.1. Enamus, vähemus ja meediakanalid.

Enne, kui süveneda vähemuste meediakanalite spetsiifikasse, tasub enne välja selgitada, mille poolest põhimeediakanalid pole vähemuste vajadusi rahuldanud, tekitades sellega nõudlust vähemuste meediakanalite järgi?

Daniel Dayan märgib kahte meediakanalite rolli. Esimene – uue laiema ja poliitilisema ühingu tekitamine. Teine roll, mida meediakanalid võivad kanda – juba olemasolevate, välja kujunenud, kuid veel nõrkade või ohustatud ühingute (vähemused, immigrandid, pagulased, diasporaa) taastamine või säilitamine. Ja just sellele meediakanalite teisele rollile rõhutab Dayan tähelepanu oma essees.²⁷

Diasporaad, säilitades ja arendades oma kultuuri selles (teises) kultuurikeskkonnas, kus nad elavad, püüavad eemal hoiduda, eralduda ja taastada oma identiteeti, mis on nende arvates ohustatud ja võib kaduda või hajuda. See on omamoodi reaktsioon globaliseerumisele.

Niisugused ühinged, mis säilitavad grupi identsust, vajavad keerukamaid strateegiaid, arwab Dayan ja märgib kaht probleemiliiki.

Esimest liiki probleemid tekkivad nendes situatsioonides, kui huvitatud ühinguks on vähemus, mis on allutatud enamuse otsustele ja mis on ümbritsetud „universaalsete“ meediakanalitega („*generalist*“ *media*), mille teadaanded on mõeldud enamuse jaoks. Niisuguses kontekstis on vaja eristada nende identsuste ülesehitust, mis on sõltumatud, autonoomsed, ja nende identsuste ülesehitust, mis on tekitatud kas enamuse piires või enamuse mõju all.

Teine probleemide liik – on valik, kuna luuakse ühe ja sama grupi erinevad identiteediversioonid. Lähtudes juba esitatud kaalutlustest ja ettekujutustest võetakse vastu otsus isiklikul tasandil, tehes individuaalse valiku.

²⁷ Daniel Dayan. (1998). 'Particularistic media and diasporic communications' in T. Liebes & J. Curran (eds.) *Media, Ritual and Identity*. London & New York: Routledge, pp. 103-113.

Larry Gross keskendub oma essees seksuaalvähemuste (homoseksuaalide) probleemidel, kuid tema arutlused meediakanalitest, vähemusest ja enamusest käivad nii seksuaalvähemuste kohta, kui ka rassiliste, religioossete, etniliste (diasporaa) vähemuste kohta.²⁸

Suurem osa kujusid, millistega me meediakanalites kokku puutume, kajastavad meie ühiskonna enamusgruppide kogemusi ja huve – nende omi, kes moodustavad suurema osa meediakanalite vaatajaskonna koguarvust, keda tootjad soovivad müüa reklaamiandjatele.

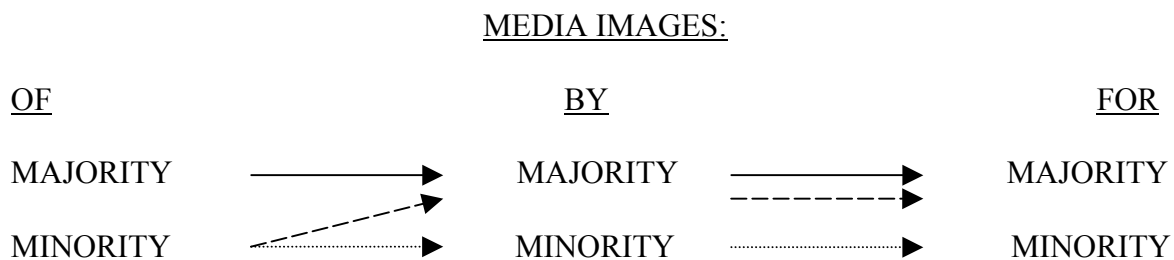
Teisisõnu, vähemused jagavad meediakanalite üldsaaatust eristamatute ja solvavate stereotüüpide suhtes. Kuid on olemas erinevused ja sarnasused selles, kuidas meediakanalid erinevaid vähemusi käsitlevad. Kuna tingimused erinevate vähemuste jaoks on meie ühiskonnas erinevad, siis ka mõju ühe või teise vähemusgrupi kujutamisest meedias erineb iga vähemusgrupi esindajate jaoks.

Näiteks, kujutamine kinos: venelanna – vaba käitumisega ja kättesaadav, kaukaaslane – suure ninaga ja kinžalliga, gei – peenutsev, eputav ja koomiline, itaallane – maffia liige, eestlane – aeglane, juut – rikas, ahne ja peksta saanud, muhamedlane – terrorist jne.

Larry Grossi artiklis on toodud enamuse ja vähemuse gruppide meedias kujutamise skeem (Skeem 1.5.1.): pidevjoon näitab programmeerimise märkimisväärse üleoleku, mis peegeldab enamuse kuju, mis on enamuse enda poolt loodud enamusegruppide jaoks. Katkendjoon esitab programmeerimise palju väiksema proportsiooni, mis fokuseerub vähemustel, kuid on samuti loodud suuremal määral enamuse poolt ja enamuse grupiliikmete jaoks. Punktiirjoon näitab meedia sisu väikseima osa, mis kujutab vähemust, mis on vähemuse poolt loodud vähemuse jaoks.

²⁸ Larry Gross. (1998). 'Minorities, majorities and the media' in T. Liebes & J. Curran (eds.) Media, Ritual and Identity. London & New York: Routledge, pp. 87-102.

Skeem 1.5.1. Enamuse ja vähemuse meedias kujutamise näidised

Vähemuste kogemus massi ühiskonnas alati sisaldab omamoodi dieeti ja kujutlusi, mis on loodud enamuse jaoks ja kajastavad enamuse kogemust ja huve. Vähemused on alati kultuurselt kakskeelsed, enamuse liikmetel ei ole niisugust koorma. Nagu ütles kord kirjanik homoseksuaal Richard Goldstein nendest kriitikutest, kes on homoseksualismi teemalisest filmist valesti aru saanud: „Me ei ela ühes ja samas maailmas. Ma tunnen nende ühiskonda, kuid nad siamaani ei tunne minu oma“ (“We don’t live in the same world. I know their society but they still don’t know mine”- quoted in Russo (1987)).²⁹

See viib meid järgmise uurimuse ülesande juurde – **millised on peamised informatsiooniallikad?** Kas *host*-ühiskonna enamuse esindajad, diasporaavähemuse esindajad või rahvuse esindajad Kodumaalt.

1.5.2. Eestis kättesaadavad meediakanalid

Missugused meediakanalid on olemas eesti auditooriumi käsutuses ja on nende jaoks informatsiooniallikaks, peale välismaa kanaleid (vene, inglise, sakasa, soome jne)

Peamised meediakanalid on riigi- ja eratelekanalid (ETV, Kanal 2, Kanal 3, 3 Viasat jne), raadio (Raadio 2, Vikerraadio, Klassika, Kuku, Uno jne), ajalehed (Postimees, Eesti Päevaleht, SL Õhtuleht, Eesti Ekspress, Äripäev jne.) ja ajakirjad (Kroonika, Avenüü, Cosmopolitan jne.), ehk enamuse meediakanalid.

Vähemuse meediakanalid – telekanalid ORT balt, “Aktuaalne kaamera” vene keeles – Kanal 2, Kanal 3 Viasat, STV; ajalehed – Vesti Nedeli, Molodež Estonii, MK Estonija, Delovõe Vedomosti, ajakirjad – Jana, Lada jne.

²⁹ Russo, V. (1981/1987). The Celluloid Closet: Homosexuality in the Movies. New York: Harper & Row.

Kuigi, kui peamised meediakanalid, mida olen loetlenud, on enamuse meediakanalid, siis vähemuse meediakanalid, mis on piisavalt kõrgel tasemel arenenud nagu ka põhimeediakanalid, suuremal määral on suunatud venekeelsele vähemusele. Mis, nagu olen juba varem öelnud, ei ole diasporaa, sest jaguneb omakorda rohkem kui 30 rahvuse esindajateks.

See omakorda tähendab, et isegi siis, kui venekeelse vähemuse meediakanalid rahuldavadki Eesti vene diasporaa informatsioonivajadusi asukohamaal, Kodumaal ja diasporaas toimuvate sündmuste suhtes, siis ei pruugi see sisustada informatsioonivaakumi oma Kodumaa ja diasporaasündmuste suhtes, mis tekib “väiksematel” diasporaadel.

Võtame näitena Anastassia Ištšanova töö, kus ta uurib endise Nõukogude Liidu riikide käsitlemist Ajalehtedes Postimees ja Molodež Estonii 1993. aastal ja 2003. aastal iga numbri materjalide alusel kahe juuniku nädala jooksul.³⁰

221 materjali ajalehes Postimees (122 – 1993. aastal ja 99 – 2003. aastal) ja 249 – ajalehes Molodež Estonii, millest 115 oli avaldatud 2003. aastal ja 134 – 1993. aastal.

Seal on toodud tabel andmetega, kui tihti nende ajalehtede materjalides mainiti ühte või teist endise Nõukogude Liidu riiki.

Tabel 1.5.2. Riik, millest räägitakse materjalis

Võtmesõna	1993		2003	
	Postimees (%)	Molodež Estonii (%)	Postimees (%)	Molodež Estonii (%)
Venemaa	45	52	54	55
Läti	16	13	19	13
Leedu	11	8	16	8
Ukraina	5	3	2	10
Nõukogude Liit	6	11	1	4
Gruusia	4	2	4	1

³⁰ Ištšanova, A. (2005). Endise Nõukogude Liidu riigid ajalehtedes Postimees ja Molodež Estonii. Käsikirjaline bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Aserbaidžaan	2	2	0	0
Valgevene	2	1	1	3
Armeenia	1	1	1	0
Kõrgõzstan	2	1	0	0
Endise Nõukogude Liidu riigid	1	0	0	1
Turkmeenia	0,5	0	1	0
Tadžikistan	0,5	2	0	0
Usbekistan	0,5	0	0	0
Moldova	0,5	0	0	2
Kasahstan	0	1	0	0
Ida	0	2	0	2

52% materjalidest kodumaast vene diasporaa jaoks ja vaid 2% kodumaast aserbaidžaan diasporaa jaoks ja 1% - armeenia diasporaa jaoks. Kas peaks otsima ühe või teise vähemusgrupi arvulisuse erinevuste põhjust – keda on rohkem, nendest ka kirjutatakse rohkem? Kas poleks sellisel juhul loomulik, et vähearvulised diasporaad (nagu armeenlased, aserbaidžaanlased, juudid, ukrainlased jne) soovisid luua omaenda meediakanaleid, mis rahuldaksid nende vajadust saada informatsiooni kodumaast ja tekitaksid ettekujutusi, mis aitaksid säilitada rahvusliku identiteedi?

Kuna nii palju uuritakse venekeelse vähemuse meediakanaleid, siis võiksid ilmselt ka diasporaavähemuste meediakanalid pakkuda huvi uurijate jaoks?

Püstitades eesmärgi – **uurida ajalehtede “Vahagn” ja “Ocag” materjalide peateemasid**, võtan endale ülesandeks võrrelda materjale, mis on loodud lihtsalt informeerimiseks ja materjale, mis on suunatud rahvusliku identiteedi säilitamisele.

1.5.3. Meediavähemuste roll ühiskonnas³¹

Diasporaavähemuste meediakanalid on tähtsad selleks, et:

- säilitada vähemuste etnilist ja kultuurilist identiteeti;
- hoida sidemeid ajaloolise Kodumaaga
- hõlbustada *host*-ühiskonda integreerumist
- varustada informatsiooniga asukohariigi reeglite kohta.

Riggins'ist lähtudes (1986, 276 – 285), tuleb mainida, et vähemuste meediakanalid mängivad esialgselt vastuolulist rolli vähemuse identsuse säilitamisel ja muutmisel, määratledes nende koha domineerivas ühiskonnas.

Pikaajaline vähemuste meediakanalite efekt – on mitte täielik assimilatsioon ja mitte kultuuriline konservatsioon, vaid mõningane mõõdukas säilivuse määr, mis on nende kahe äärmuse kompromissiks.³²

Tavaliselt kommertsmeediakanalites ühtivad domineeriv ideoloogia, mis väljendab eliidi huve, ja vastu-ideoloogia, mis on eliidi huvide vastu.

Reaktsioonina domineerivate meediakanalite poolsele üleolekule ja moonutamisele, etnilisel ajakirjandusel tekib tendents olla ühekülgne. See tähendab, et teostades olulist enesetsensuuri, meediakanalid keskenduvad teemadel, mis tekitavad vähemuse ülipositiivse kujutluspildi, teisisõnu - meelitavad. Vähemuste meediakanalitele on iseloomulik selge vastu-ideoloogia etnilise kuuluvuse terminites. Vastu-ideoloogia ilmneb selles, et kasutatakse vähemuste keelt, asutatakse vähemuste uudiste agendat, etnilise ühingu puudutavate sündmuste avaldamine, vähemuse asutuste ülalnimetatud tegevuste propageerimine. Vähemuste meediakanalid samuti võitlevad vähemuste kultuurilise assimileerumise vastu.

³¹ Levkovic, Z. (1986): The Role of Information in the Realization of the Human Rights of Migrant Workers (Yugoslav sub-project). In: T. Hujanen (Ed.) The Role of Information in Realization of the Human Rights of Migrant Workers. Progress report on joint study. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 18, 66-67.

³² Riggins, Stephen Harold (1992). The Promise and Limits of Ethnic Minority Media. In Stephen Harold Riggins, Ethnic Minority Media. An International Perspective. Newbury Park, London, and New Delhi: Sage Publications

Samal ajal domineerivale grupile kuuluvate informatsiooniallikate lai kasutamine, stiilide ja žanrite, sõnade ja nimetuste ülevõtt enamuse keelest, ja niisugune nähtus nagu intellektuaalne gettoiseerimine, kui potentsiaalsete klientide jaoks muutub igavaks informatsioon, mis ei pruugi anda midagi uut, mis aitab kaasa auditooriumi osalisele assimileerumisele vähemuste meediakanalite kaudu.

Identiteedi tootmise faasid:

- 1) Tekitamine – Uus rahvus.
- 2) Teenindamine – Küps rahvus.
- 3) Ümberkorraldus/laialisaatmine – Rahvus üleminekus.³³

1) Meediakanalid võtavad endale “rahvuse õpetaja” rolli, jaotades rahvuslikku identisust teadlikult ja aktiivselt.

2) Meediakanalid tekitavad üksmeelt, korrates rahvuslikke sümboleid, vaatevinkleid.

3) Meediakanalid aitavad anda uut tõlgendust natsionalismi vanadele vormidele.

Raske on hinnata faktilist meediakanalite mõju etnilisele vähemusele, kuna kõigepealt pole teada, kuidas meediakanalite teadaanded tõlgendatakse enamuste ja vähemuste vaatajate poolt. Igasugused uudised sisaldavad informatsiooni, mida võib tõlgendada erineval viisil. Meediakanalite sisu ideoloogiline keerukus teeb seda ülesannet veelgi raskemaks.

1.5.3. Aserbaidžaaani diasporaa meediakanalid Eestis

Nagu oli juba varem öeldud, Eesti Aserbaidžaaani diasporaal on kaks meediakanalit, nendeks on ajaleht „Ocağ”, mis ilmub alates 1989.aastast, toimetaja – Vidadi Mamedov. Peale selle on olemas oma TV-programm Videokanalil, mille tegevdirektor on Rafik Zulfiev. Millal antud TV-programm oli eetris ja kas praegu on – seda, kahjuks, pole autori käsutuses olevate materjalide põhjal võimalik tuvastada.

Mis puudutab ajalehte „Ocağ”, siis see ilmus regulaarselt perioodil 1989.aastast kuni 1991.aasta, edaspidi ilmus see üksikute haruldaste numbrite näol, kuid nende eksemplare

³³ Luostarinen, H., Mattenschlager, A., Riedle H., Rüegg C. (1997): Media Construction of National Identities in Post-War Europe. Diskussionsbeiträge der Projektgruppe Friedensforschung, Projekt 13/85 & 590/95, Universität Konstanz. No 39, 3-6

pole, kahjuks, Eesti raamatukogude arhiivides säilinud, aga nad on olemas Aserbaidžaaani Kultuurikeskuses. 1993.aastal ajaleht „Ocag” ei ilmunud. Siiski kui uskuda Aserbaidžaaani Kultuurikeskuse „Aidan” esimehe Nijazi Gagžievi sõnu, siis kui seda peetakse vajalikuks, siis alati võib ajalehe ilmumist jätkata.

Praegusel momendil töötab kodulehekül www.azeri.ee, mis täidab Aserbaidžaaani Kultuurikeskuse „Aidan” meediakanali rolli ja kirjeldab sündmusi, mis on seotud keskuse tegevusega ja diasporaa aktiivsusega.

1.5.4.Eesti armeenia diasporaa meediakanalid

Seoses „perestroika“ ajal toimuvaga, vägagi loomulik, et koos rahvuse eneseteadvusega tuli ka oma õiguse tunnetamine sõnavabadusele, pürgimine avalikkuse poole. Seepärast tekkisidki iseseisvad rahvuslikud meediakanalid.

1989. aastal Tallinnas ilmus Armeenia Kultuuriühingu „Vahagn“ esimese igakuise infolehe number, tiraaž oli 1500 eksemplari. Ajalehe tekst oli kahes keeles – vene ja armeenia, kuid artikleid ei dubleeritud vene ja armeenia keeles. Vastupidi, erinevates keeltes olid täiesti erinevad artiklid. Ajalehe toimetajaks oli Andranik Gülgüljan, kes elab praegu Armeenias. Pärast seisis toimetuse eesotsas Artjom Davidjants. Tehnilist tugi ajalehe toimetamisel ja trükkimisel osutas Garik Iknojan.

Ajalehes publitseeriti Eesti iseseisvust toetavaid materjale, informeeris armeenlasi ja teisi Eesti elanikke Armeenia uudistest, avaldati analüütilisi ülevaatlikke artikleid armeenlaste ajaloost ja kultuurist, argumenteeritult kritiseeriti igasugust tõeväänamist armeenlaste ja Armeenia kohta. Ajalehte levitati nii Eestis kui ka Armeenias (pool tiraažist saadeti Jerevani). Selle tellijaid oli ka Gruusias, Venemaal, Rumeenias, Jugoslaavias ja Prantsusmaal.

Ajaleht „Vahagn” mängis väärtuslikku rolli tõses ajalooliste ja jooksvate faktide valgustamises, mis toimusid kahes riigis. Ajalehe väljaandmises ja levitamises mängisid aktiivset rolli Juri Vartanjan ja Liana Topuzjan.

1993.aastal majanduslike raskuste tõttu (kallines paber) ajaleht „Vahagn” lakkas ilmumast. Kokku ilmus 14 numbrit. Viimane number ilmus 1991.aasta maikuus.

28 mail 1992.aastal ajaloolisel Armeenia iseseispäeval Eesti Raadios esmakordselt tuli eetrisse armeenia raadiosaade “Tsitsernak” (armeenia keeles – “Pääsuke”). Esimesed selle autorid ja saatejuhid olid Goarik ja Juri Vatrjanjanid, samuti Avetik Abaljan. Samal ajal, mis oli pühendatud Armeenia riigi tekkimisele 1918.aastal, esmakordselt Eestis kõlas iseseisva Armeenia hümh. Sellest ajast saadik kuni praeguseni tuleb eetrisse Eesti Radio 4 lainetel. Saate avameloodiaks sai laulu “Tsitsernak” muusika, mis oli kirjutatud Komitasi poolt 19.sajandi Tartu ülikooli tudengi G.Dodohjani luulele.

Saateprogrammi kuulub uudisteblokk Armeenias ja Mäepealsest Karabahhist, samuti kohaliku ja välismaa diasporaade elust. Tihti kõlavad kultuuri-, teadus-, ajaloo- ja muusikasaated, mis on ettevalmistatud Goarik ja Juri Vrtjanjanide poolt. Alates 1992.aastast kuni 1994.aastani toimetajad said saate jaoks materjale Armeenia sõltumatu televisiooni “A – 1” käest, ning 1995.aastast alates Armeenia sõltumatu informatsiooniagentyuri “Nojan Topan” käest.

Praegu üritatakse välja anda kiriklik ajaleht, esimene proovinumber ilmus 2003.aasta kevadel ja oli neljal A3 formaadis lehel täielikult armeenia keeles. Edaspidiseid numbreid ei järgnenud.

Praegusel momendil ainsateks meediakanaliteks on raadiosaade “tsitsernak” ja internetilehekülg www.armenia.ee alates 2000.aastast. 2004.aastal edaspidise projekti *Armenian Portal in Estonia* arenemiseks ja laienemiseks oli asutatud mittetulundusühing *Baltic Armenian House*.

1.6. Uurimuse eesmärk ja ülesanded

Antud uurimuse eesmärk on uurida ajalehtede “Vahagn” (1990-1991) ja “Ocag” (1989-1991) kõiki materjale.

Eesmärgi saavutamiseks sean endale järgmised ülesanded:

- Millised on antud kanali peamised ülesanded antud kanalite rajajate, st diasporaakogukonna, seisukohalt?
- Millised on peamised informatsiooniallikad?
- Milline on materjalide vahetamine keelelise printsiibi alusel?
- Kas ajalehed täidavad vähemuste meediakanalite funktsioone lähtuvalt uuritavate materjalide temaatikast? (Niisugusteks on: etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine; ajaloolise Kodumaaga sidemete hoidmine; asukohamaa ühiskonnaga integratsiooni hõlbustamine; informatsiooni tagamine asukohamaa institutsioonide kohta).

2. Meetodi kirjeldus

Uurimuse meetodiks antud töö jaoks valisin kontentanalüüsi – teatud uurimuslik lähenemine, mida tihti kasutatakse erinevates meediakanalite valdkondades. Meetod on populaarne meediakanalite uurijate seas, kuna kujutab endast efektiivset meediakanalite sisu uurimise viisi (kommertsraadiosaadete või reklaamikuulutuste kogus ja liigid ringhäälingus või trükimeedias).

Uuritava materjali 236 teksti läbitöötamisel kõige optimaalsem oli kasutada kontentanalüüsi kvantitatiivset meetodit. See tähendab, et läbiloetud tekstid kodeeritakse kodeerimissüsteemi kategooriate järgi, mis lõppkokkuvõttes annab üldpildi kogu läbitöötatud materjalist. Kuid kvantitatiivse kontentanalüüsi tulemused võimaldavad vastata kolmele naljast püstitatud küsimusest:

- Millised on peamised informatsiooniallikad?
- Milline on materjalide vastavus keelelise printsiibi järgi?
- Kas ajalehed täidavad vähemuste meediakanalite funktsioone, lähtudes uuritava materjali temaatikast?

Esimest ülesannet – Missugused on antud meediakanali eesmärgid antud kanali rajajate ehk diasporaakogukonna seisukohalt? – võib lahendada kvalitatiivse analüüsi abil, mis võimaldab teha valitud tekstide põhjalikuma analüüsi (lugeja poole pöördumine, toimetuse eessõnad artiklitele), sest kvantitatiivne analüüs annab liiga üldiseid, statistilisi andmeid.

Just kontentanalüüs võimaldab mul hõlbustada läbitöötatud materjalist saadud informatsiooni esitamist, lubades huvitatud isikul vältida vajaliku informatsiooni otsimist suurest materjalihulgast.

2.1. Ajalooteadis

Antud peatükis räägin kontentanalüüsi ajaloost, mis on tähtis nende jaoks, kes puutuvad antud meetodiga kokku esmakordselt. Need aga, kes on antud meetodiga tuttavad ja teavad selle

tekkimisest ja töötamise meetodist, võivad antud alapeatükki vahele jätta ja minna edasi järgmise punkti juurde (2.2.Kontent-analüüsi definitsioon).

Kaasaegse kontentanalüüsi ajalugu algas Teise maailmasõja ajal, kui liitlaste spioonirühmitused lugesid hoolikalt kokku Euroopa raadiojaamades mängitavate populaarsete laulude arvu ja liike. Võrreldes saksa raadiojaamades mängitavat muusikat okupeeritud Euroopa raadiojaamades mängitava muusikaga, liitlased võisid mingil määral mõõta rühmituste kontsentratsiooni muutust kontinendil.

Umbes samal ajal üritati kasutada kontentanalüüsi selleks, et kontrollida ajaloodokumentide autorsust. Uurijad tegelesid peamiselt sõnade kokkuarvutamisega dokumendis, mille ehtsuses nad kahtlesid, ja võrdlesid nende sõnade esinemissagedust samade sõnade esinemissagedusega nendes dokumentides, mille autorid olid teada (Yule, 1944).

Pärast sõda kontentanalüüsi kasutasid need uurijad, kes uurisid propagandat ajalehtedes ja raadios. 1952. aastal Bernard Berelson andis välja raamatu „Content Analysis in Communication Research“ („Kontentanalüüs kommunikatsioonide uurimisel“), mis andis märku sellest, et meediakanaleid uurivate teadlaste poolt tehnika oli tunnustatud kui vahend.

Sellest ajast alates meetod sai üldtuntuks. 1968. aastal Tannenbaum ja Greenberg teatasid, et ajalehtede kontentanalüüs sai kõige populaarsemaks temaatiliseks kategooriaks magistrantide diplomitöodes massimeedia alal. Hilisem publikatsioon (Comstock, 1975) tõi rohkem kui 225 televisiooniprogrammeerimise kontentanalüüsi. Alates 1977.a. kuni 1985.a. 21 % kvantitatiivsetest uurimustest, mis olid avaldatud ajakirjas „Ringhäälingute ja elektroonilise massimeedia ajakiri“ (Moffet ja Dominick, 1987), olid kontentanalüüsid.

Näiteks, praegusel ajal ja suhteliselt hiljuti kontentanalüüsi kasutati Eesti raadio, televisiooni ja ajakirjade materjalide uurimiseks integratsioonile suunatud materjalide kokkulugemiseks. Üldiselt, ajakirjanduses ja meedias kontentanalüüs on populaarsemaks uurimismeetodiks. Esmakordselt sain sellest meetodist teada siis, kui kodeerisin Raadio 4 integratsioonisaateid integratsiooniprojekti jaoks. Edaspidi kasutasin antud meetodit oma proseminaritöös ja kursusetöös.

2.2.Kontentanalüüsi definitsioon

Waliser ja Winir (1978) defineerisid seda kui igasugust süstemaatilist protseduuri, mis on loodud kirjutatud informatsiooni uurimiseks; Krippendorff (1980) defineeris seda kui uurimismeetodit taasesitavate ja kehtivate viidete loomiseks alustades andmetest kuni nende kontekstini. Kerlingeri definitsiooni järgi (1986) kontentanalüüs on kommunikatsiooni uurimis- ja analüüsimismeetod süstemaatilises objektis ja kvantitatiivne vorm muutujate mõõtmiseks.

Kerlingeri definitsioon hõlmab kolme mõistet, mis vajavad täpsustamist. Esiteks, kontentanalüüs on süstemaatiline. See tähendab, et analüüsimisele kuuluv sisu on välja valitud konkreetsete ja järjekindlalt rakendatud reeglite järgi: lõigu välja valimine peab järgnema vajalikele protseduuridele, ning kõikidel punktidel peavad olema võrdsed võimalused nende lülitumiseks analüüsi. Hindamisprotsess peab samuti olema süstemaatiline: kogu uuritava sisu peab käsitlema võrdselt. Kodeerimise ja analüüsimise protseduurides peab nähtuma ühetaolisus.

Süstemaatiline hindamine tähendab lihtsalt, et uurimise käigus kasutatakse üht ja ainult üht hindamise juhendprintsipi komplekti. Protseuuride järjekindluse rikkumine analüüsi käigus – on kindel viis tulemustes eksida.

Teiseks, kontentanalüüs on objektiivne. See tähendab, et uurija isiklikud idiosünkraasiad ja eelarvamused ei pea mõjutama tulemusi; kui analüüsi kordavad teised uurijad, siis peavad olema saavutatud samasugused tulemused. Rakendatavad sõnastused ja muutujate klassifitseerimise reeglid peavad olema piisavalt selged ja ammendavad, et teised protsessi kordavad uurijad saavutaksid samu lahendusi. Kui pole täpselt määratletud kindel kriteeriumide ja protseduuride komplekt, mis täielikult seletaks valiku tegemise ja klassifikatsiooni meetodeid, ei vasta uurimus objektiivsuse nõuetele ja tulemuste tõesust võib seada kahtluse alla. Sellegipoolest, kontentanalüüsis harva saavutatakse täielik objektiivsus. Analüüsiühiku spetsifikatsioon ja kindel struktuur ja asjasse puutuvate kategooriate määratlemine – on valdkonnad, kus eraldi võetud uurijad peavad teostama subjektiivse valiku. Kolmandaks, kontentanalüüs on kvantitatiivne.

Kontentanalüüsi ülesanne on täpne teadaanneteteksti esitamine. Koguse määratlemine on tähtis antud ülesande lahendamisel, kuna see aitab uurijaid täpsuse otsimisel. Peale selle, koguse määratlemine võimaldab uurijatel summeerida tulemusi ja teatada nendest suure täpsusega. Kui mõõtmisi tuleb teha teatud ajavahemikkude möödumisel, siis arvuliste andmete võrdlemine ühest perioodist kuni teise perioodini võivad aidata hõlbustada ja standardiseerida hindamise protseduuri.

Lõpuks, koguse määratlemine annab uurijatele kasutamiseks täiendavaid strateegilisi võtteid, mis võivad aidata interpreteerimisel ja analüüsimisel.³⁴

Kuigi ideaalis on parem kasutada nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset analüüsi, kuna kvantitatiivne kontentanalüüs annab vaid kõige üldisemaid tulemusi – see on ainuke minu poolt valitud meetodi puudus. Ning kvalitatiivne analüüs võimaldaks analüüsida ka materjalide sisu, mis teeks saadud tulemust täielikumaks ja konkreetsemaks. Just selleks ühendan neid kahte analüüsi põhjalikuma uurimuse ja täielikuma vastuse saamiseks.

2.3.Materjalide valik

Nagu oli varem märgitud, uurimiseks võtan armeenia ajalehe „Vahagn“ 14 numbrit, mõned numbrid olid ühendatud, seepärast oli kokku 10 ajalehte. Ühendatud olid 6. ja 7. number, 8. ja 9., 10. ja 11., 12. ja 13. numbrid. Ajaleht ilmus alates 1990.aastast kuni 1991.aastani. Nagu oli juba öeldud, ajaleht ilmus vene ja armeenia keeltes. Lõppkokkuvõttes oli 117 artiklit vene keeles ja 30 artiklit armeenia keeles. Kui oma eelnevas töös ma kodeerisin ja analüüsisin vaid venekeelseid materjale, siis antud töösse olen lisanud armeeniakeelsete artiklite kodeerimise ja analüüsimise tulemusi.

Kodeerin aserbaidžaani ajalehe „Ocag“ 8 numbrit, mis hakkasid ilmuma alates 1989. aasta detsembrist, kaheksas number oli, ilmselt, viimane (antud fakt on veel väljaselgitamisel), ja ilmus 1992. aasta maikuus.

Tekstianalüüsi jaoks töötan läbi toimetuse pöördumisi lugeja poole, selleks, et näidata, kuidas konkreetselt näeb toimetuse enda funktsioone, millest teatab otseselt oma pöördumistes,

³⁴ Wimmer, R. D. & J. R. Dominick. (1991). *Mass Media Research An Introduction*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, a division of Wadsworth, Inc.

eessõnades, postskriptumites ja kommentaarides. Lõppkokkuvõttes oli välja valitud 15 tsitaati 11 tekstidest. Ajalehest "Vahagn" - 9 tsitaati 4 tekstidest, ajalehest "Ocag" - 9 tsitaati 7 tekstidest.

2.3. Kodeerimiskategooriate seletamine

Kodeerimissüsteem antud töö jaoks koosneb 9 põhikategooriast, mõned nendest jagunevad alakategooriateks.

Esimene kategooria märgib kodeeritava teksti **järjekorranumbrit**. Seega, on teada mitu teksti on lõppkokkuvõttes kodeeritud.

Teine kategooria – on **väljaande number**. **Kolmandas kategoorias** märgin selle väljaande **kuu ja aasta**, mille artiklit kodeerin. **Neljanda kategooria** all märgin **leheküljenumbrit**, millisel tekst ilmus. **Viienda kategooria** all salvestatakse **artikli pealkiri**. Kõik see lihtsustas artikli leidmist uurimise käigus. Tulevikus lihtsustab see artikli otsimist nendele, kes huvituvad antud teemast ja tahavad ise materjale vaadata.

Kuues kategooria märgib **žanri** ja jaguneb seitsmeks põhiliseks allkategooriaks: **uudis**, **reportaaž**, **essee**, **kiri**, **ametlik dokument**, **arvamus või intervjuu**. Just need žanrid esinevadki peamiselt uuritavates ajalehtedes.

Seitsmes kategooria on juba üksikasjalikum, antud kategooria eristab artikli teemat. Selles on neli põhilist allkategooriat (rahvuslik teema, kultuur, poliitika, diasporaa), mis omakorda jagunevad kolmeks ja enamaks alapunktideks. Teemasid määratlesin juba pärast kõikide artiklite läbilugemist, seepärast teemat, mida käsitleti rohkem kui üks kord, valisin eraldi kategooriaks või alakategooriaks.

Tuleb märkida, et analüüsides artiklite teemasid ja nende žanre, ma ei üritanud väita, et ühel või teisel teemal või ühes või teises žanris artiklite näol on ajaleht täitnud oma funktsioone.

Tahan pigem näidata, kas oleks võinud üks või teine teema või žanr soodustada mõnda Riggins poolt märgitud funktsiooni. Arvatakse ju, et just oma materjali kaudu täidab ajaleht neid funktsioone. Žanrite vahekorra järgi võib öelda sellest, kas need materjalid on soodustanud mõnede funktsioonide täitmist, näiteks informeerimise funktsiooni, kui tegemist on uudisega. Kui artikkel on kirjutatud kultuuri või traditsioonide teemal, järelikult ta kas tuletab nendest traditsioonidest meelde, seeläbi kinnitades neid, või siis õpetab samu traditsioone nendele, kes polnud nendega kursis. Mis omakorda viib varem märgitud funktsiooni täitmiseni – rahvusliku identiteedi, kultuuri, traditsioonide säilitamiseni. Just seepärast pidasin vajalikuks uurida artiklite teemasid ja nende žanre.

Kaheksas kategooria viitab **illustratsiooni olemasolule artiklis**, allkategooriate all eristan: **fotosid, pilte, kaarte, graafikuid, lippe, logotüüpe**. Ma ei pööra illustratsioonidele tähelepanu kui niisugust, kuid kodeerin üldinformeerimise jaoks, kuna illustratsioonid on nii või teisiti analüüsitavate artiklite osa.

Üheksas kategooria kodeerib artikli **allikaid**. See annab võimaluse näha, kes on tihedamini olnud materjaliallikaks – kas Eesti diasporaa ise, või selle kodumaa, ning võimaldab saavutada püstitatud eesmärki – selgitada välja, missugused on materjaliallikad. Mis omakorda võimaldab teha järeldusi sellest, kui võrd tugev seos on diasporaa ja kodumaa vahel, ning kas see on kahesuunaline – „me anname informatsiooni teile, teie meile“.

Kokkuvõttes, on kaks kodeerimissüsteemi, üks on armeenia ajalehe kodeerimise jaoks, teine – aserbaidžani ajalehe kodeerimise jaoks (Lisa 2 ja 3).

3. Kodeerimise tulemused

Antud töös olid analüüsitud 117 artiklit vene keeles ja 30 artiklit armeenia keeles Eesti Armeenia diasporaa ajalehest “Vahagn”. Samuti 87 artiklit vene keeles ja 2 eesti keeles Eesti Aserbaidžaaani diasporaa ajalehest “Ocag”.

Nagu eelpool juba märgitud, on olemas vaid 14 ajalehe “Vahagn” numbrit, ilmusid nad 10 väljaandena, ajaleht ilmus kaks aastat: 1990. ja 1991. Ajalehe lehekülgede arv sõltus sellest, kas numbrid olid ühendatud või mitte; juhul, kui numbrid olid ühendatud, siis väljaandes oli 8 lehekülge, kui number oli tavaline – siis 4. “Ocag” ilmus ebaregulaarselt – 1989.aasta detsember, 1990.aasta veebruar, 1990.aasta märts, 1990.aasta aprill, 1990.aasta oktoober, 1991.aasta mai, 1991.aasta juuni, 1992.aasta mai, kuid iga number oli stabiilselt 4 lehekülge.

Tiraaž samuti varieerus. “Vahagn” alustas tiraažiga – 2000 eksemplari, kuid juba kolmas number ilmus tiraažiga 3000; nagu on teada, pool tiraažist läks Armeeniasse ning seda levitati seal.

Ajalehe “Ocag” esialgne tiraaž oli 6 tuhat, teine number ilmus juba tiraažiga 8 tuhat, kolmas – tiraažiga 10 tuhat, neljanda numbri tiraaž langes 7 tuhandeni, viiendast kuni kaheksanda numbrini tiraaži enam ei märgitud.

Ajalehe “Ocag” numbrid 1.-3. maksid 50 kopikat, number 4. ja 5. maksid 40 kopikat, nr 6. ja 7. jälle maksid 50 kopikat, aga number 8. maksis juba 1 rubla.

Läheme vahetult kodeerimistulemuste juurde:

Tabel nr 2

Žanr	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit armeen. k.	«Ocag» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
0 muu	7	2	9	18
1 uudis	34	10	31	75
2 reportaaž	10	3	8	21
3 olemuslugu	28	4	18	50
4 kiri, pöördumine lugeja poole	6	2	19	27
5 ametlik dokument	14	4	4	22
6 arvamus, kõne	15	0	20	35
7 intervjuu	4	5	3	12

Kuuenda kategooria andmeid esitan alanevas järjekorras.

Ajaleht “Vahagn” venekeelne materjal: kõige tihedamini avaldati artikleid uudise žanris – **34**. Järgmine populaarne žanr – olemuslugu – **28** artiklit. **15** artiklit arvamuse žanris, **14** – ametlik dokument. **10** reportaaži, **7** määramata žanri, **6** pöördumist lugeja poole ja **4** küllaltki laialdast intervjuu. Tasub märkida, et kolmel artiklil 117st oli topelt kood, s.t võisid olla, näiteks, uudis ja arvamus samaaegselt. **2** määramata žanri olid lihtsalt fotod uudise elemendiga alapealkirjas ja lihtsalt pealkiri – uudis kahes lauses.

Ajaleht “Vahagn” materjal armeenia keeles: siin on samuti kõige tihedamini kasutatud žanr – uudis – **10** artiklit. Järgmine on intervjuu – **5** artiklit, ametlikud dokumendid ja olemuslugu – mõlemad *a la* **4** artiklid, **3** reportaaži, **2** kirja-pöördumist ning **2** luuletust, mida paigutasin žanri null-kategooria alla. Arvamuse žanr puudus.

Ajaleht “Ocag”: Kohe tuleb märkida, et **20** artiklit sobisid korraga kahe erineva žanrikategooria alla ja **2** artiklit kolme kategooria alla. Kõige sagedam žanr – uudis – **31**. Järgmisena on arvamus – **20**, pöördumised – **19** ja olemuslood – **18** artiklit. Määramata žanris oli **9** artiklit, **8** reportaaži, **4** ametlikku dokumenti ja **3** intervjuud.

Mõlema ajalehe materjalid **kokku** andsid järgmise tulemuse: kõige rohkem artikleid kirjutati uudise žanris – **75**, järgmisena tuleb olemusloo žanr – **50** artiklit, kolmas populaarne žanr – arvamus – **35** artiklit, **27** – pöördumist vahetult lugeja poole, **22** – avaldatud ametlikku dokumenti, **21** – reportaaži ja kõige haruldasem žanr – oli intervjuu, kokku **12** materjali.

Tabel 3

Teema	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit armeenia k.	«Ocag» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
0 muu	7	0	8	15
1 rahvuslik	1	0	2	3
1.0. muu	0	0	3	3
1.1. rahvuse eneseteadvus ja enesesäilitamine	3	2	6	11
1.2. rahva ajalugu	4	0	4	18
1.2.0. muu	0	0	0	
1.2.1. muinasajalugu	7	0	0	
1.2.2. kaasaegne ajalugu	2	0	0	
1.2.3. rahva ajalugu välismaal	1	0	0	
1.3. rahvuslik konflikt	0	0	0	62
1.3.0. muu	0	0	2	
1.3.1. Genotsiid/Bakuu	15	1	12	
1.3.2. armeenia- aserbaidžaaani	15	1	12	
1.3.3 Aser. – Iraan	■ ■	■	4	
1.4. keel	3	0	2	5
1.5. rahvuskangelase	8	0	4	12

elulugu				
1.6. usk, kiriklik tegevus	5	0	2	7
1.7. geograafia	3	0	1	4

Ajaleht “Vahagn” venekeelne materjal: Kõige sagedasemad on konfliktide teemad – võrdselt **15** artiklit armeenia-türgi konfliktist ja **15** artiklit armeenia-aserbaidžaani konfliktist. Rahva ajaloole on pühendatud **14** artiklit, millest **7** – muinasajaloole, **4** – segaajaloole, **2** – kaasaegsele ajaloole ja **1** artikkel rahva ajaloost välismaal. **8** artiklit on pühendatud rahvuskangelastele. **7** – määramata teemat, **5** – religiooset, kiriklikku. **4** – rahvuslikku teemat, millest **3** on rahvuse eneseteadvuse teemal. **3** artiklit armeenia keelest ja **3** geograafiast.

Ajaleht “Vahagn” materjal armeenia keeles: esimese kategooria teemal oli kokku vaid **4** artiklit – **kaks** rahvuslikust eneseteadvusest ja **üks** artikkel armeenia-türgi konfliktist ja **üks** armeenia-aserbaidžaani konfliktist.

Ajaleht “Ocag”: siin konfliktide teemad samuti osutusid kõige populaarsemateks, **12** artiklid veristest sündmustest Bakuus 19.-20. jaanuaril 1990.aastal, siis kui nõukogude armee tõstis relvi iseseisvusmiitingul osalevate vastu. **12** artiklit armeenia-aserbaidžaani konfliktist (Karabahhi küsimus, Sugmait ja Armeenia pagulased – kõik need punktid tavaliselt esinevad artiklites kõrvuti). **8** teemat pole kategooriates määratletud, 6 artiklit rahvuse eneseteadvuse teemal. *A la* **4** artiklit veel ühe konflikti teemal – ajalooline aserbaidžaanlaste jaotus aserbaidžaanlasteks ja iraanlasteks, ajaloolistel teemadel ning rahvuskangelaste elulugu kirjeldavad artiklid.

Üldtulemuste veerg näitab, mitu teemat on igas allkategorias **kokku**, hõlmates kõiki allkategoriate punkte. Seega, esimesele kategooriale – rahvuslik teema – vastab mõlema ajalehe **125** publikatsiooni. Nendest kõige rohkem rahvuslike konfliktide teemal – **62**, nendele järgnevad artiklid rahva ajaloost – **18**, **12** artiklit jutustavad rahvuskangelastest, **11** artiklit rahvuse eneseteadvuse teemal. Religiooni teemal vaid **7** artiklit, keelest on kirjutatud **5** artiklit ja **4** – geograafiast (ajaloolistest maadest jne). **3** artiklit rahvuslikul teemal (rahvusest, samal ajal sobivad ja ei sobi kõikide kategooriate alla) ja **3** artiklit määramata rahvuslikul teemal (rahvatoit, käsitöömustrid jne).

Tabel 3.1.

Teema	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit armeenia k.	«Ocag» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
2. kultuur	0	0	0	21
2.0. muu	3	0	2	
2.1. luule, laulud	3	2	4	
2.2. teaduslik- uurimuslikud raamatud, artiklid	0	0	0	
2.3. kultuurikeskused, -sündmused, -tähtpäevad	1	2	4	

Ajaleht “Vahagn” venekeelne materjal: Kultuuriteemadel ainult 7 artiklit, millest 3 armeenia lauludest ja luulest, mõnikord lihtsalt avaldati luuletusi. 3 artiklit pole kategooria poolest määratud. 1 artikkel on armeenia kultuurikeskusest.

Ajaleht “Vahagn” materjal armeenia keeles: kultuuri temaatikal oli avaldatud vaid 4 artiklit armeenia keeles: kaks nendest luuletuste tekstid ja veel kaks kultuurikeskustest ja nende tegevusest.

Ajaleht “Ocag”: kokku oli aserbaidžaani ajalehes 10 artiklit kultuuri teemal – 4 teksti olid luuletused ja laulud, 4 – artiklid kultuurikeskustest ja nende tegevusest, 2 materjali pole kategooriatega määratletud.

Kokku oli kultuuri teemal avaldatud 21 teksti.

Tabel 3.2.

Teema	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene keeles	«Vahagn» 30 artiklit armeenia keeles	«Ocag» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
3 poliitika	1	0	2	3
3.0. muu	0	0	0	0
3.1. sisepoliitika AV/ADV	13	5	5	23
3.2. välispoliitika AV/ADV	4	3	1	8
3.3. eesti-arm./aserb. suhted	5	2	5	12
3.4. NSVL vabariikide iseseisvumine	10	3	5	41
3.4.0. muu			2	
3.4.1. Aserbaidžani varajane iseseisvus			5	
3.4.2. Aserbaidžani NSV iseseisvumine			3	
3.4.3. Eesti varajane iseseisvus			2	
3.4.4. Eesti NSV iseseisvumine		7	4	
3.5. “rahu” poliitika	8	0	1	9

Ajaleht „Vahagn“ venekeelne materjal: kokku on **41** artiklit poliitilisel teemal. **13** artiklit on Armeenia Vabariigi sisepoliitikast, **10** – Vabariigi iseseisvusest. **8** artiklit on „rahu“ ja heategevuse poliitikast. **5** artiklit on eesti-armeenia suhetest. **4** artiklit Armeenia välispoliitikast.

Ajaleht „Vahagn“ materjal armeenia keeles: kokku poliitilisel teemal ilmus **20** artiklit armeenia keeles. Kõige rohkem nendest – **7** – iseseisvast Eesti Vabariigist. Armeenia

Vabariigi sisepoliitikast – 5 artiklit. 3 artiklit AV välispoliitikast ja 3 artiklit teiste Nõukogude Liidu iseseisvumisest.

Ajaleht „Ocad“: avaldas 35 materjali poliitilisel teemal. 5 artiklit igal teemal neljast – Aserbaidžaaani Demokraatliku Vabariigi sisepoliitika, Eesti- Aserbaidžaaani suhted, Nõukogude vabariikide iseseisvus, Aserbaidžaaani varajane iseseisvumine. 4 artiklit Eesti Vabariigi iseseisvumisest. 3 artiklit Aserbaidžaaani Demokraatliku Vabariigi sõltumatusest (NSV Liidust). 2 üldist artiklit lihtsalt Aserbaidžaaani poliitikast. 2 – Eesti varajasest iseseisvumisest ja 2 määratlemata kategoorias. 1 artikkel Aserbaidžaaani välispoliitikast ja 1 – „rahu“ poliitikast (rahvaste ja riikide sõprusest, heategevusest jne).

Kokku 96 materjali poliitilistel teemadel. Nendest – 41 artikkel Nõukogude Vabariikide iseseisvumise teemal, 23 artiklit Kodumaade sisepoliitikast. 12 artiklit on pühendatud Kodumaade suhetele Eestiga, 9 – „rahu“ poliitikale, 8 – Kodumaade välispoliitikale. 3 artiklit poliitika teemal üldmõistes.

Tabel 3.3.

Teema	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit armeen. k	«Ocad» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
4 diasporaa	0	1	3	4
4.0. muu	5	1	0	6
4.1. Eesti diasporaa	6	1	12	19
4.2. Venemaa diasporaa	8	0	1	9
4.3. USA diasporaa	1	0	0	1
4.4. Euroopa diasporaa	1	0	3	4

Ajaleht „Vahagn“ venekeelne materjal: armeenia diasporaa teemal oli 21 artiklit. 8 – diasporaast Venemaal, 6 – Eestis, 5 artiklit erinevate riikide (Ukraina, Rumeenia) diasporaadest, 1 artikkel diasporaast USA-s ning 1 prantsuse – Euroopa armeenia diasporaast.

Ajaleht „Vahagn“ materjal armeenia keeles: diasporaa teemal oli armeenia keeles ilmunud vaid 3 artiklit – üks oli armeenia diasporaast üldiselt (maailmas), üks diasporaaajalehest „Spürk“ koos tellimise pakkumisega ning üks spordi teemal, kus oli juttu kahest tüdrukust Eesti armeenia diasporaast.

Ajaleht „Ocag“: aserbaidžaani diasporaa teemal oli avaldatud **19** artiklit. **12** aserbaidžaani diasporaast Eestis. **3** artiklit diasporaast üldiselt, **3** – Euroopa diasporaast (näiteks, aserbaidžaani diasporaast Lätis). 1 artikkel on pühendatud diasporaale Venemaal.

Kokku oli **43** artiklit diasporaa teemal. Nendest kõige rohkem Eesti mõlema diasporaa kohta – **19**. Edasi diasporaadest Venemaal – **9** artiklit. **6** artiklit olid avaldatud diasporaadest teistes riikides (näiteks, endiste Nõukogude Liidu vabariikides, või Türgis ja Iraagis). **4** artiklit diasporaast üldiselt, **4** artiklit – armeenia ja aserbaidžaani diasporaast Euroopa riikides.

Kui teha kokkuvõtet **Teema** kategooriast, siis tuleb märkida, et kokku teema kategooriatele, alakategooriatele ja punktidele oli **285** vastavust, samal ajal kui analüüsitud oli **236** artiklit. Niisugune erinevus tekkis sel põhjusel, et mõningad artiklid vastasid korraga mitmele teema kategooriatele.

Seega, armeenia diasporaa ajalehes „Vahagn“ tuleb kokku **142** vastavust koodidele, aga venekeelseid artikleid on vaid **117**, millest **23** artiklit vastavad kahele kategooriale korraga, ja **üks** artikkel – kolmele korraga. **31** artiklist armeenia keeles **12** artiklit vastas korraga kahele teema kategooriale, ja **üks** artikkel – kolmele.

Aserbaidžaani diasporaa ajalehes „Ocag“ **89** kodeeritud artiklist **22** vastasid korraga kahele teema kategooriale, **7** artiklit – kolmele korraga. **Üks** artikkel vastas neljale kategooriale ja **üks** – viiele kategooriale.

Tabel 4

Illustratsioonid	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit arm.k.	«Ocag» 9 artiklit	Tulemus kokku (236)
0. muu	3	0	2	5
1. foto	1	0	0	1
1.0. muu	0	0	0	0
1.1. arhitektuurimälestise foto	4	0	1	5
1.2. Eesti arhitektuurimälestise pilt	0	0	0	0
1.3. Kodumaa inimeste portree, pilt	5	(1)	2	7
1.4. Eesti inimeste portree, pilt	1	0	0	3
1.4.0. muu	0	0	0	
1.4.1. koguduste tegelased	1	0	1	
1.4.2. eesti tegelased	0	0	0	
1.5. sündmuse, tegelase või muu sündmuses osalenud eseme pilt	17	12+(1)	50	80
1.6. artikli autori portree	1	0	0	1
2 graafik, kaart	3	0	0	3
3 joonistus, plakat	3	0	3	6
4 lipp, vapp	0	0	9	9

Ajaleht „Vahagn“ venekeelne materjal: Kokku on **39** illustratsiooni, nendest **17** illustreerivad artikli teemat, **5** AV tegelaste portreed, **4** Armeenia arhitektuurimälestise fotod, **3** kaarti, **3** joonistust ja **3** illustratsiooni, mis ei vasta kodeerimissüsteemile.

Mõnedes artiklites on olemas kaks-kolm illustratsiooni. On olemas ka omaette pildid koos alapealkirjaga, millel on uudise aspekt, kuid ilma artiklita.

Ajaleht „Vahagn“ materjal armeenia keeles: kokku on **14** illustratsiooni, **kaks** millest on ühised publikatsiooni jaoks nii armeenia kui ka vene keeles, seepärast tabelis on nad märgitud sulgudes ja pole veerus „Tulemused kokku“ arvestatud. **12** illustratsiooni on sündmuskoha, tegelase või artiklis kirjeldatud asja pildid.

Ajaleht „Ocag“: kokku on avaldatud **68** illustratsiooni. Nendest **50** – on sündmuse toimumiskoha, tegelase või artiklis kirjeldatud asja pildid. **9** illustratsiooni on aserbaidžaani lipp ja „Ocag’i“ vapp, **3** joonistust või plakati, **2** pilti Aserbaidžaani inimestest, **2** illustratsiooni, mis pole kodeerimissüsteemis määratletud ja kuuluvad „muu“ kategooria alla (näiteks, karikatuur), **1** – Aserbaidžaani arhitektuurimälestise pilt ning veel **1** – Eesti Aserbaidžaani Kogukonna tegelase pilt.

Kokku avaldasid mõlemad lehed **100** illustratsiooni: **80** nendest on pildid, mis kujundavad inimest, tegevust või eset, millest artiklis on juttu. **9** illustratsiooni on kas lipp või vapp, **7** Kodumaa tegelaste portreed, **6** joonistust-plakati, **5** arhitektuurimälestiste pilti, **5** illustratsiooni, mis ei kuulu ühegi kategooria alla, seepärast on pandud „muu“ kategooria alla, **3** Eesti tegelaste pilti (kas eestlased või siis diasporaa tegelased) ning veel **1** pilt, mis ei kuulu märgitud kategooriate alla, kuigi tegemist on fotoga, pole selge, mis on konkreetselt selle foto peal kujutatud.

Ajaleht „Vahagn“ on avaldanud **29** illustreeritud artiklit vene keeles, **kahele** artiklile oli lisatud kaks pilti. Nendest oli **10** illustreeritud artiklit armeenia keeles, **üks** artikkel oli 5 fotoga korraga (fotoreportaaž) ning **üks** kahe pildiga. Ajaleht „Ocag“ avaldas **33** illustreeritud artiklit, nendest **6** artiklit olid kahe pildiga, **3** kolmega, **2** artiklit nelja pildiga, **2** artiklit seitsme ja **üks** kuue pildiga.

Tabel 5

Allikas (ametikoht)	Arvuline tulemus			
	«Vahagn», 117 artiklit vene k.	«Vahagn» 30 artiklit arm.k.	«Ocag» 89 artiklit	Tulemus kokku (236)
2.0. muu	7	2	6	15
2.1. ajakirjanik, toimetaja, toimetus	27	16	25	68
2.2. isik kogukonna esindajate seast Eestis	8	1	9	18
2.3. Kodumaa tegelased	3	1	3	30
2.3.0. muu	0	0	2	
2.3.1. riigitegelane	7	0	4	
2.3.2. kultuuritegelane	3	0	2	
2.3.3. haritlaskonna esindaja	1	0	4	
2.4. ümbertrükk ajakirjandusest	29	1	9	39
2.5. ametlik dokument	9	3	0	12
2.6. ümbertrükk raamatust	7	0	1	8
-	16	7	23	46

Ajaleht „Vahagn“ venekeelne materjal: allikatena kasutati teisi väljaandeid – **29** artiklit on ümber trükitud. **27** artiklit alla kirjutatud ajakirjanike poolt (suuremas osas teiste väljaannete või infoagentuuride korrespondendid) ja toimetuse poolt – ajalehe „Vahagn“ toimetaja poolt. Ametlikud dokumendid olid **9** artikli allikaks. **8** artiklit olid alla kirjutatud armeenia kogukonna esindajate poolt Eestis. **7** artikli autorid olid Armeenia riigitegelased. **7** määramata

autorit. **3** autorit olid kultuuritegelased, **1** haritlaskonna esindaja, ja **3** Armeenia määramata kategooria ja sfääri tegelast.

Seitsmel artiklil oli korraga kaks autorit. **16** artiklit polnud alla kirjutatud.

Ajaleht „Vahagn“ materjal armeenia keeles: **16** artikli autoriteks olid ajakirjanikud ja toimetus ise, **7** artiklit polnud alla kirjutatud, **3** teksti olid ametlikud dokumendid, **kahe** artikli autorid ja kuulu ühegi määratud kategooria alla. **1** on ümbertrükk ajakirjandusest, **1** artikli kirjutas Eesti armeenia kogukonna esindaja ning veel **1** artikkel oli esitatud Armeenia tegelase poolt.

Ajaleht „Ocag“: avaldas materjale, millest **25** olid ajakirjanike või ajalehe autoritööks. **23** artiklit polnud alla kirjutatud, Eesti aserbaidžaani kogukonna esindajad olid **9** artikli autorid. **9** artiklit olid teistest ajakirjanduse väljaannetest ümber trükitud. **6** autorit ei kuulu ühegi märgitud kategooria alla, **4** artiklit on kirjutatud Aserbaidžaani riigitegelaste poolt, **4** artiklit on kirjutatud Aserbaidžaani haritlaskonna esindajate poolt, **3** artikli autorid on aktiivsed tegelased Kodumaal, kuid nendel pole otsest puutumust poliitikaga, kultuuriga, haritlaskonnaga (igal juhul, alla kirjutamisel sellele polnud otseseid viiteid), **2** – Aserbaidžaani kultuuri esindajat, **2** artiklit olid kirjutatud samuti Kodumaa esindajate poolt, kuid kuuluvad kategooria „muu“ alla. **1** artikkel – on ümbertrükk raamatust.

Kokku tulemus on näidanud järgmist: kõige tihedamini artiklite autoriteks olid ajakirjanikud ja toimetus ise – **68** korda, **46** artikli autorit pole märgitud, **39** ümbertrükkimist muudest ajakirjanduse väljaannetest, **30** autorit olid pärit Kodumaalt (Armeenias või Aserbaidžaanist), **18** artiklit kirjutasid Eesti kogukondade esindajad, **15** autorit pole kategooriate poolt määratletud. Seepärast kuuluvad kategooria „muu“ alla, **12** ametlikku dokumenti ning, lõpuks, **8** ümbertrükki raamatutest.

Seega, mõlema ajalehe materjalide kodeerimise andmete esitus on lõpetatud.

Järgmises peatükis esitatakse nende põhjalikku analüüsi iga püstitatud küsimuse kontekstis, samuti viiakse läbi tekstide kvalitatiivne kontentanalüüs esimese uurimise ülesande käsitlemiseks.

4. Tulemuste analüüs

Antud peatükk jaguneb alapeatükkideks lähtudes uurimuse eesmärkidest. Järelikult selles peatükis on kokku 4 alapealkirja. Igas nendest vaatlen konkreetset eesmärki, analüüsin kodeerimise tulemusi, ning teen samuti tekstianalüüsi nende ülesannete täitmiseks, kus see on ette nähtud.

4.1. Antud kanalite peamised eesmärgid nende asutajate seisukohalt

See, kuidas on diasporaa vähemuste meediakanalite eesmärgid ja funktsioonid on kirja pandud – on üks asi, see, kuidas näeb oma funktsioone ja eesmäärke kanal ise ja tema asutajad – on teine asi, ning see, milliseid eesmäärke saavutatakse ja milliseid funktsioone täidetakse – on kolmas asi.

Viimast võib analüüsida uurides kanali auditooriumi – niisugust eesmärki pole aga antud töös püstitatud.

Teoreetilise osa peatükis 1.5.3. Vähemuste meediakanalite roll olid antud põhilised üldtunnustatud diasporaavähemuste meediakanalite rolli mõisted, milleks neid vaja on:

- säilitada vähemuste etnilist ja kultuurilist identiteeti;
- hoida sidemeid ajaloolise Kodumaaga
- hõlbustada nende integreerumist *host*-ühiskonda
- varustada informatsiooniga asukohariigi reeglite kohta.

Selleks, et aru saada, milles näevad diasporaavähemuste meediakanalid ja nende asutajad oma rolli, milles on nende missioon, tuleb suurema tähelepanuga suhtuda nendesse sõnumitesse, mis on suunatud lugejale nende materjalides: toimetaja kirjad, eelsõnad, järelsõnad, toimetuse arvamus jne.

„Vahagn“

*[...] Ajaleht suunab kõik oma jõupingutused rahvusliku kultuuri arengule ja nõukogude diasporaa haridusele ning, loomulikult, esmajärjekorras Balti riikides. [...]*³⁵

³⁵ А. Гюлгюлян. (1990). «Дорогие читатели». «Ваагн», апрель.

Toimetuse esialgselt laiendab oma sihtauditooriumi, ei piira seda ainult Eesti armeenlastega, ning lülitab potentsiaalsesse auditooriumi mitte ainult Baltimaade armeenlasi, vaid ka kogu nõukogude diasporaa.

„Vahagn“

*[...] väljaanne arvestab mitte ainult armeenlastest lugejaskonnaga. See peab andma võimaluse saada informatsiooni Armeenias ja armeenlastest esmaallikast. [...] meil on hea meel, kui meie ajaleht loetakse ka Kodumaal. Tahaks, et meie kaasmaalased kujundaksid oma arvamuse meie kodust (Eestist) samuti esmaallika informatsiooni alusel.*³⁶

Nii, nagu pole oma sihtauditooriumi piiratud ainult armeenlastega, algusest peale suunatakse oma materjali ka mitte-armeenlastest auditooriumile kaasa arvatud.

Mõlemad need faktorid panevad mõtisklema selle üle, kuivõrd ajaleht vastab diasporaa vähemuste meediakanalite definitsioonile. S.t kanal vastab kahe esimesele skeemi 1.5.1. (lk 30) punktile, kus on kujundatud enamuse ja vähemuse grupid meediakanalites – „Vahagn“ kirjutab vähemusest, on vähemuse poolt loodud, kuid kas on see loodud vaid vähemuste jaoks?

Ajaleht „Ocag“ vastupidi kuidagi ei rõhuta oma tähelepanu auditooriumile endale, ei piira seda, ei laienda seda. Kuid kaudselt viitab sellele, et seda võivad lugeda ka mitte-aserbaidžaanlased – seeläbi paranevad sidemed aserbaidžaanlaste ja mitte-aserbaidžaanlaste vahel.

„Ocag“

*[...] me loodame, et „Ocag“ soodustab heade suhete sisseseadmist aserbaidžaanlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel. [...]*³⁷

Kuna mõlemad ajalehed „Vahagn“ ja „Ocag“ – on oma kultuuriühingute organid – siis on loomulik, et Armeenia Kultuuriselts ja Aserbaidžaan Kultuuri selts kasutavad antud organeid

³⁶ А. Гюлгюлян. (1990). «Дорогие читатели». «Ваагн», апрель.

³⁷ От редакции. (1989). "Дорогие читатели!...". "Оджаг", декабрь.

kui sidet enda ja lugeja vahel, jutustades endast, andes oma tegevusest aru, pöörates tähelepanu endale ja oma tegevusele ja võimalik, et selle kaudu leides ka uusi osalejaid seltsi tegevuses.

Jutustades oma eesmärkidest ja aktiivsest tegevusest, sidudes ennast pidevalt oma asukohamaaga – Eestiga, nad nagu ütleksid, et samuti osalevad ühiskonnaelus, püüavad saavutada mingisugust osakaalu selles ühiskonnas.

„Ocag“

[...] „Ocag“ kuulub Rahvuslik-kultuuriliste seltside assotsiatsiooni koosseisu. See tähendab, et me ei hoidu Eesti ühiskondlik-poliitilisest elust kõrvale. Oma võimaluste piires soodustame vabariigis toimuva demokratiseerimise protsessi süvendamist. [...]

*[...] me loodame, et edukalt saavutame „Ocag’i“ ees seisva eesmärgi - heade suhete sisseseadmise soodustamine aserbaidžaanlaste ja eestlaste ning muude rahvaste ja rahvuste esindajate vahel. [...]*³⁸

„Vahagn“

*[...] Peamised seltsi eesmärgid – soodustada armeenia kultuuri arendamist Eesti diasporaa keskkonnas, aidata Eesti armeenlasi eesti kultuuri omaksvõtmisel, igatpidi arendama meie rahvaste sõprussuhteid. [...]*³⁹

Teoreetiliselt, kõik see, mis on teaduslikult defineeritud vähemuste meediakanalite rolli kohta, sellest, et nad peavad säilitama vähemuste etnilist ja kultuurilist identiteeti (*soodustama armeenia kultuuri arendamist Eesti diasporaa keskkonnas*), hoidma sidemeid ajaloolise Kodumaaga (*Tahaks, et meie kaasmaalased kujundaksid oma arvamuse meie kodust (Eestist)*), integreerumine *host*-ühiskonda (*aitama eesti kultuuri omaksvõtmisel*) ning varustama informatsiooniga asukohariigi reeglite kohta (*teavitada lugejaid tegelikust asjade toimumisest Eestis*) – on märgitud ka toimetuste endi poolt. S.t nad saavad piisavalt oma ülesannetest aru, kuid kas nad neid täidavad või oma tegevuse käigus kalduvad nende täitmisest veidi eemale?

³⁸ Правление Азербайджанского общества культуры «Оджаг». (1989). "Наше общество - коллектив единомышленников". "Оджаг", декабрь.

³⁹ Правление Армянского культурного общества. (1990). "Право сохранить себя". "Ваагн", апрель.

Ülal pool käsitletud tsitaadid on võetud esimese numbriga tekstidest, samas ajalehe „Ocad“ numbris, näiteks, on juttu teemadest, mida ajaleht kavatseb arendada oma väljaannetes.

„Ocad“

[...] Praegu umbes üks miljon azerbaidžaanlast elab väljaspool Azerbaidžani. Iga aasta peaaegu viis tuhat meie kaasmaalast lahkuvad vabariigist tööd otsima. Kahesaja viiekümne tuhandele töötule Azerbaidžaanis lisandus veel kakssada tuhat pagulast-azerbaidžaanlast Armeenias. Meie riigi ökoloogiline keskkond ohustab meid katastroofiga lähimas tulevikus. Tõsised. Tõsised disproportsioonid esinevad vabariigi majanduses, kus enamik ettevõtteid ei kuulu Azerbaidžaanile, kuid on liidu alluvuses.

Äärmiselt ebasoodus on tervisekaitse olukord: säilib kõrge suremus, äärmiselt madal on rahvastiku meditsiinilise teenindamise tase...

Sellest kõigest ei saa vaikida, seda ei tohi jätta tähelepanuta. „Ocad“ teeb ettepaneku avaldada oma väljaannetes materjale sellel ja teistel teemadel, meelitades nende koostamisele ligi tuntud spetsialiste ja teadlasi.

*Kuna meie ajaleht on Ühiskondliku kultuuri organ, siis me pöörame palju tähelepanu ajaloo-, kultuuri-, azerbaidžaanlaste rahva vaimupärandi küsimuste valgustamisele. [...]*⁴⁰

Seega, majandus, ökoloogia, tervisekaitse, ja alles siis juba ajaloo-, kultuuri- ja usuküsimused. Ent nagu on juba kodeerimise tulemustest teada teema kategoorias, võin öelda, et ei majandusest, ega ökoloogiast ja tervisehoiust ajalehe materjalides juttu praktiliselt polnud (või väga pealiskaudselt, üldjoontes ülevaadeartiklis – Hikmet-Gadžži Zade „Azerbaidžaan, niisugused me praegu oleme“ nr1 detsember 1989.a., lk 1-2). Üldkokkuvõttes kultuurile on pühendatud 10 teksti, nendest on neli teksti – tuntud azerbaidžaanlaste luuletajate luuletused ja lauludesõnad. Ning vaid kaks artiklit religioonist.

Kuigi juba sama numbriga teisel lehel „Ocad“ kitsendab oma teemaderingi ja viib selle kahe põhiliseni – territoriaalne konflikt (Nagornõi Karabahh) ja vabariigi iseseisvus.

„Ocad“

[...] Mis meis täna muret tekitab? Loomulikult eelkõige – Azerbaidžaanlaste territoriaalse terviklikkuse ohustatus, ning sellega seonduvalt katsed rikkuda meie suveräänsed õigused.

⁴⁰ От редакции. (1989). "Дорогие читатели!...". "Оджаг", декабрь.

*Sotsiaalse õigluse taastamine – see ja rida teisi päevakajalisi küsimusi on täna avaliku rahutuse detonaatoriks ning samaaegselt rahvusliku liikumise konsolideerivateks faktoriteks. [...]*⁴¹

„Vahagn“ ei hakanud oma teemasid määratlema. Kuigi ette rutates märkin, et situatsioon on ajalehe „Ocag“ olukorraga lähedane.

4.2. Põhilised informatsiooniallikad

Veel teoreetilises osas oli juttu sellest, et diasporaa (etnilised) vähemuste meediakanalid on iseloomustatud ilmse vastuideoloogia poolt oma etnilise kuuluvuse suhtes. See vastuideoloogia väljendub vähemuste keele kasutamises, vähemuste uudiste agenda asutamises, kuulutused diasporaa sündmuste kohta, diasporaa organisatsioonide tegevuste propageerimine.

Hiljem selguvad mittevastavused vähemuse keele kasutamise suhtes uuritavates ajalehtedes. Praegu aga pöörame tähelepanu allikatele.

Üldtulemus allikate osas näitas, et kõige tihedamini olid artiklite autoriteks ajakirjanikud ja toimetus ise (68 korda), 46 artikli autor pole märgitud, 39 ümbertrükki teisest ajakirjandusest, 30 autorit on tulnud Kodumaalt (Armeenias või Aserbaidžaanist), 18 artikli autorid olid kogukondade esindajad Eestis, 15 autorit, pole kategooriaga määratletud, seepärast jäävad kategooria „muu“ alla, 12 ametlikku dokumenti ja lõpuks 18 ümbertrükki raamatutest.

Kui teha mingisuguseid järeldusi artiklite autorite nimede järgi, siis need on peamiselt selle etnilise vähemuse esindajad, kellele on see ajaleht mõeldud.

Niimoodi armeenia ajalehes „Vahagn“ enamik autoritest on armeenlased, kusjuures vaid vähene osa nendest armeenlastest on armeenia diasporaa esindajad Eestis, suuremal määral need on ajakirjanikud Kodumaalt, teiste armeenia diasporaa meediakanalite esindajad, poliitilised tegelased, ametlikud riiklikud dokumendid.

⁴¹ Редакция. (1989). "В период подготовки нашей газеты...". "Оджан", декабрь.

Samasugune olukord esineb ka aserbaidžaani ajalehes „Ocag“ – enamus autoritest on aserbaidžaanlased, peamiselt Kodumaalt, ajakirjanikud, poliitikud, ühiskondlikke organisatsioonide tegelased.

Kohalikud diasporaamaterjalid olid tihtipeale loodud toimetuste endi või kultuuriühingute poolt, kes on ajakirju välja andnud. Tihti kohtame mõlema ajalehe toimetajate nimesid: V.Mamedov (ajalehe „Ocag“ toimetaja) ja A.Gülgüljan (ajalehe „Vahagn“ toimetaja). Informatsioon kultuuriseltside tegevustest on esitatud kultuuriseltside endi ja nende juhatuste poolt.

Siiski armeenia ajalehes „Ocag“ on võrdlemisi rohkem kohalikke, diasporaa ajakirjanikke, näiteks Juri ja Goar Vartanjanid, või Gajane Afrikjan. Ajaleht on samuti avaldanud Armeenia Kuluuriseltsi esimehe A.Davidjants artikleid – need olid põhiliselt portree-olemuslood. Oli mitu materjali Tartu armeenia kogukonna kohta, samuti oli avaldatud Tartu kogukonna esimehe – R.Grigorjani artikkel. Materjalid armeenia keeles, näiteks, olid kirjutatud Eestist ja Eesti armeenlastest. Nende materjalide autorid olid kohalikud armeenlased (üldnimetatud Vartajan'id ja Afrikjan), avaldatud ametlikud dokumendid ja üks Ella Agranivskaja artikkel ajalehest „Molodez Estonii“ olid tõlgitud eesti keelest armeenia keelde toimetuse enda poolt.

Ajaleht „Ocag“ avaldas toimetaja materjale ja Aserbaidžaani Kultuuri Seltsi „Ocag“ materjale, samuti on palju tihedamini, kui ajaleht „Vahagn“, avaldanud Eesti autorite, kuid mitte aserbaidžaanlaste, artikleid - Aunar Ruussaar, Tiinu Põld, T.Tammerk, Eve Osa, V.Veisman (päris tihti kirjutas AKS „Ocag“ tegevusest) Ülo Koit, Erik Erhard („Aserbaidžaan tulesärgis – eesti ajakirjaniku mõtisklused“ nr 8, mai 1991.a.), Artur Laast, Immo Mihkelson. Ajaleht „Vahagn“ juhul oli avaldatud vaid kaks eesti ajakirjanikke artiklit – ümbertrükid „Eesti Ekspressist“ – Tiina Jõševa ja Meelis Jetsamärt, paar artiklit ajalehest „Molodez Estonii“ – E.Agranovskaja ja L.Toršina.

Infoagendidest kasutas „Vahagn“ kõige rohkem Armenpressi ja paar korda TASS'i. „Ocag“ kaks korda kasutas ETA ja LETA (läti agentuuri) materjale. Esinesid samuti ümbertrükid välismaa ajakirjandusest. Näiteks, itaalia väljaanne „Coriere della sera“ Luidzo Ipolito võttis intervjuu Levon Ter-Petrosjanilt, Armeenia Ülemnõukogu esimehelt. Andrew McEuen'i artikkel balti kullast („Times“ nr 63, 653. „Daidžest“ nr 8), mida avaldas ajaleht „Ocag“.

Nähes niisugust „oma“ autorite (etnilises mõttes) ja „võõraste“ autorite vahekorda ajalehtedes, mis ilmusid 2 või veidi enam aastaid, ilmusid ebaregulaarselt – kord kuus, võib öelda, et kuigi ajalehed on etnilised, keskne teema – on, loomulikult, oma teema – rahvuslik, siiski kasutati ka „võõraste“ autorite materjale. Seda enam, et need „võõrad“ kirjutavad „meist endist“.

See tähendab, et etnilises ajalehes igal juhul valitakse allikaid vastava etnilise kuuluvuse tunnuse alusel. Kui aga allikas ei kuulu samasse etnilisse gruppi, kuhu kuulab ka meediakanal ise, siis selle materjal peab mingil moel olema seotud etnosega, diasporaaga, kodumaaga. Peavad olema mingisugused ühised kokkupuutepunktid, diasporaaga ühised huvid.

4.3. Materjalide vahekord keelelise põhimõtte järgi

Rääkides sellest samast vastuideoloogiast, mis iseloomustab kõiki vähemuste meediakanaleid, loogiline oleks eeldada, et juhul, kui need kanalid on enesekesksed – meie rahvus, meie kultuur, meie ajalugu – siis loogiline oleks eeldada, et vastavalt esineb ka MEIE keel (kuid *Teie* territooriumil). Sellegipoolest situatsioon ajalehtedes „Vahagn“ ja „Ocag“ on hoopis teistsugune.

Kui ajalehe „Vahagn“ 147 artiklist – 30 on avaldatud oma rahvuskeeles – armeenia keeles, siis ajalehes „Ocag“ aserbaidžaani keeles – emakeeles – on tulnud ette vaid üksikud pealkirjad Aserbaidžaani Kultuuri Seltsi vapi kujundavatel illustratsioonidel. 89 artiklist vaid kaks artiklit olid eesti keeles, kõik ülejäänud vene keeles (just käsitletaval perioodil 1989. – 1991. aastad).

Antud situatsioon on täiesti seletatav. Kõigepealt, poliitiline situatsioon tol ajal. Nõukogude Liit, riigikeel on vene keel, ülemineku aeg („perestroika“), Nõukogude vabariikide iseseisvumine, keelepoliitika veel ebastabiilne. Vabariik pöördub tagasi oma esialgse keele juurde, kuid kõik inimesed ei valda oma rahvuskeelt või selle riigi keelt, kus elavad, seepärast vene keel on kõige kättesaadavam tekkinud situatsiooni lahendus.

Näiteks, Aserbaidžaanis tõusetus tol ajal tähestiku küsimus, kas oli tarvis minna üle araabia või ladina kirjavärsile.⁴² See tähendas, et raske oli avaldada materjale niisuguses keeles, mille tähestiku üle pole veel lõplikult otsustatud.

Teiseks, sellega järgisid ajalehed oma eesmärgi. Näiteks, armeenia ajalehe „Vahagn“ esimeses numbris toimetuse pöördumises lugeja poole on öeldud:

*[...] väljaanne arvestab mitte ainult armeenlastest lugejaskonnaga. See peab andma võimaluse saada informatsiooni Armeenias ja armeenlastest esmaallikast. [...] meil on hea meel, kui meie ajaleht loetakse ka Kodumaal. Tahaks, et meie kaasmaalased kujundaksid oma arvamuse meie kodust (Eestist) samuti esmaallika informatsiooni alusel. Niisugine kompleksne ajalehe eesmärkide arusaamine määras ka selle keele. Kõike, mis puudutab armeenia rahva kultuuri ja haridust, me avaldame vene keeles, mis võimaldab jutustada meie rahvast laiale lugejaskonnale. Rahvuslikku arengut ja poliitikale orienteeruvat materjali avaldatakse aga armeenia keeles. [...]*⁴³

Kolmandaks, kui minna tagasi peatükk 1.4.1. juurde teoreetilises osas ning vaadata aserbaidžaanlaste (70%) ja armeenlaste (50%) vahet, kes pidasid oma emakeeleks vene keelt, siis niisugune on aserbaidžaanlaste (30%) ja armeenlaste (50%) vahet, kes pidasid oma emakeeleks rahvuskeelt, olid ka üksikud, kes valdasid tol ajal eesti keelt ja pidasid seda ka oma emakeeleks, siis on arusaadav, miks ajalehe materjalid ilmusid vene keeles – sest seda keelt valdab enamus potentsiaalsest lugejaskonnast, diasporaade esindajatest. Tuleb märkida, et see fakt, et inimesed märgivad emakeelena oma rahvuskeelt ei välista võimalust, et need inimesed valdavad ka enamuse keelt (kas eesti või vene keelt).

Kuid lähme tagasi Stefan Rigginsi juurde, kes märkis, et domineerivale grupile kuuluvate informatsiooniallikate laialdane kasutamine, stiilide ja žanrite, sõnade ja nimetuste ülevõtt enamuse keelest, ja niisugune nähtus nagu intellektuaalne gettoiseerimine, aitab kaasa auditooriumi osalisele assimileerumisele vähemuste meediakanalite kaudu.

⁴² Видади Мамедов. (1991). «Об Алфавите. Мысли вслух». «Оджаг», май.

⁴³ А. Гюльгюлян. (1990). «Дорогие читатели». «Ваагн», апрель.

Rigginsil on juttu vaid osalisest enamuse keele (antud juhul vene keele) kasutamisest, kuigi meil on vastupidine situatsioon –vähemuste meediakanalid kasutavad enamuste keelt kui põhilist ajalehtede keelt. See tähendab, et kui ka edaspidi, vastavalt Rigginsile, ajalehed ilmuksid sama keelelise vahekorraga – see oleks viinud täieliku eesti armeenlaste ja aserbaidžaanlaste assimileerimiseni. Kusjuures mitte eesti ühiskonda, vaid venekeelsesesse ühiskonda, mis on omakorda ka vähemus.

4.4. Kas ajalehed täidavad vähemuste meediakanalite ülesandeid lähtudes uuritavate materjalide temaatikast?

Peale nelja funktsiooni, mida vähemuste meediakanalid peavad üldjuhul täitma, on olemas konkreetselt ka diasporaavähemuste meediakanalite funktsioonid – vähemuste etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine, ajaloolise Kodumaaga sidemete säilitamine, integreerimine *host*-ühiskonda, asukohamaa institutsioonide kohta informatsiooni tagamine, Luostarinen määras kolm põhilist faasi identsuse loomisel:

- 1) **Loomine** – Noor rahvus – meediakanalid võtavad endale “rahvuse õpetaja” rolli, jagades rahvuslikku identsust teadlikult ja aktiivselt.
- 2) **Teenindamine** – Küps rahvus – meediakanalid tekitavad üksmeelsust, korrates rahvuslikke sümboleid, arvamusi.
- 3) **Ümberkujundamine/laialisaatmine** – Rahvus üleminekus – meediakanalid aitavad anda muid tõlgendusi vanadele natsionalismi vormidele.

Kas ajalehtede “Vahagn” ja “Ocag” tegevuste alla kuulub üks konkreetne faas või sobivad suhteliselt kõik? Sellele küsimusele, samuti ka küsimusele, kas ajalehed täidavad diasporaa vähemuste meediakanalite funktsioone, võib vastata lähtudes materjalide temaatikast. Loomulikult on see vastus puudulik ja suhteline, kuna täieliku vastuse andmiseks tuleks põhjalikumalt uurida nende ajalehtede auditooriume. Sellele vaatamata võib öelda missugust informatsiooni missugune teema annab.

Niimoodi, näiteks, rääkides rahvuslikust tähtpäevast ja selle tähistamise traditsioonidest artikkel “õpetab” neid, kes pole seda teadnud (esimene faas) ning kordab nende jaoks, kes teab (teine faas).

4.4.1. Integreerimine *host*-ühiskonda ja asukohamaa – Eesti – institutsioonide kohta informatsiooni tagamine

Antud ülesande täitmiseks, nagu oleks loogiline eeldada, on vaja materjale Eesti kohta – eesti kultuuri, Eestis toimunud sündmuste kohta; materjale, mis informeeriksid riigi institutsioonidest.

Üldiselt, Eesti temaatikat ning eesti-armeenia või eesti-aserbaidžaaani suhteid käsitlevaid artikleid oli kokku 25 (koguhulgast 236). Suuremas osas räägiti nendes artiklites Eestis toimunud sündmustest. Vabariigi võitlusest iseseisvuse eest, kuidas see protsess kulgeb ja mille poolest erineb sellest võitluse protsessist, mis toimub Kodumaal (Armeenias või Aserbaidžaanis) või naaberriikides Lätis või Leedus.

Ent rahuldada vajadust informatsiooni järgi riigi institutsioonide kohta need materjalid ei saanud. Niisugust informatsiooni võiksid esitada ametlikud seadused, määrused, dokumendid. “Ocag” pole üldse mitte mingisuguseid ametlikke dokumente avaldanud ei Aserbaidžaaani ega Eestiga seondult – vaid vabariigi presidendi E.Kafarovi suuline avaldus seoses Bakuus toimunud sündmustega jaanuaris 1990, kui Bakuus toimus konflikt miitingut pidavate ja Nõukogude armee vahel (avaldus oli tehtud 20. jaanuaril 1990. aastal kell 19). “Vahagn” on vastupidi avaldanud 12 ametlikku määrust – 4 nendest olid seotud Eestiga ja kogu Baltikumiga – Vabariigi Valitsuse 27. märtsi 1991.aasta määrus nr 61 (majandusliku abi osutamisest rahvuslikele kultuuriseltsidele, klubidele ja ühingutele), 2 avaldust (NSVL Ülemnõukogu referendumist ja Gruusia sündmustest) ning üks Balti Nõukogu otsus (Iirimaa vahendusest) Jurmalas 13.aprillil 1991.aastal. Kolm viimast dokumenti olid tõlgitud ja avaldatud armeenia keeles.

Kas antud informatsioon oleks võinud aidata diasporaa esindajatel orienteeruda asukohamaa institutsioonides või integreeruda sellesse? Vaevalt. Teiselt poolt võib eeldada, et ajalehtede “Vahagn” või “Ocag” lugejad pole ennast piiranud vaid antud meediakanalitega, järelikult

võisid saada selle ala vajalikku informatsiooni kesketest ja suurematest riigi meediakanalitest.

Siiski vaatamata vähestele informatsioonile selle riigi kohta, kus diasporaa elab ja kus ilmusid mõlemad käsitletavad meediakanalid, võib väita, et separatsiooni kui niisugust pole võimalik leida. Vastupidi, lugedes seda vähest Eestit puudutavat materjali, võib tähele panna, kuidas mõlemad ajalehed rõhutavad seda, kui palju ühist on nende ajaloolise Kodumaa (Armeenia, Aserbaidžaan) ja uue Kodumaa (Eesti) vahel – võitlus iseseisvuse eest, ajalugu, isegi rahvuskangelased. Nii ajaleht “Vahagn” kui ka ajaleht “Ocag” on avaldanud küllaltki mahukaid kujundavaid artikleid oma rahvuskangelastest, kes oma päritolult olid eestlased – Miss Hedwig Büll, Haapsalus sündinud, on väga palju teinud Süürias elavate armeenlaste ja Türgist pagenud armeenlaste heaks 20. sajandi alguses⁴⁴ ja professor Artur Zifeldt-Simumägi, Aserbaidžaanis teaduslik ja poliitiline tegelane alates 1921.aastast.⁴⁵

4.4.2. Vähemuste etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine ja sidemete hoidmine ajaloolise Kodumaaga

Nende funktsioonide täitmiseks on olemas rahvuslik, poliitiline, kultuuri ja diasporaa teemad. Artiklid kogu maailmas olevatest diasporaadest ja kohaliku diasporaa tegevusest (43 artiklit mõlemas ajalehes) kinnitavad seda, mida teevad kaasmaalased selleks, et säilitada oma etnilist ja kultuurilist identiteeti.

Poliitiline teema (96 artiklit) – artiklid, mis informeerivad Kodumaal toimunud sündmustest, kirjeldavad neid sündmusi, autorid (kodumaalt pärit), kes jagavad oma arvamust nende sündmuste kohta – on kindel side ajaloolise Kodumaaga.

Rahvuslik teema (140 artiklit) ja kultuuri teema (21) õpetavad, tuletavad meelde, pöörduvad, kutsuvad üles rahvuslikule eneseteadvusele ja patriotismile.

Rahvuslik teema on koondtulemuste järgi kõige populaarsem. 236 kodeeritud tekstist – 140 vastasid rahvuslikule teemale. See teema jaguneb alateemadeks rahvusest, rahvuslikust

⁴⁴ Вардан Григорян. (1990). «Матушка Бюль». «Ваагн», май.

⁴⁵ Адалет Тагирзаде. (1990). «Эстонский сын азербайджанского народа». «Оджаг», март.

eneseteadvusest, rahva ajaloost (muistseks, kaasaegseks ja välismaal – väljaspool ajaloolist etnose päritolumaad), rahvuslikest konfliktidest, usust ja geograafiast.

Kõik teemad õpetavad midagi, lugemisel tuletavad millestki meelde, pöörduvad patriotismi, mõnikord kaastunde poole.

Kõige tihedamini kõigist nendest teemadest ja alateemadest, kaasa arvatud poliitilisi, kultuuri ja diasporaa teemasid, kõik materjalid olid rahvuslikest konfliktidest. Need on omamoodi valulikud teemad mõlemas ajalehes.

Üks ühine konflikt, armeenia-aserbaidžaaani, mis on seotud Nagornõi Karabahhi territooriumiga, mis oli Aserbaidžaaani valduses (NK territooriumil elas ja praegu elab väga palju armeenlasi, need aserbaidžaanlased, kes elasid seal enne sõda – põgenesid), mis on sõja tagajärjel läinud üle Armeeniale. Antud konflikt on kirjeldatud mõlemas ajalehes.

Samuti “Vahagn” on kirjutanud armeenia-türgi konfliktist, mis on seotud armeenlaste genotsiidiga Türgis 1915. – 1922. aastatel. “Ocag” valgustas “verise jaanuari” teemat – sündmused Bakuus jaanuaris 1990, siis kui Bakuusse sisenes Nõukogude armee selleks, et miitingut maha suruda, mille tõttu hukkus palju tsiviilinimesi. Samuti oli 4 artiklit konfliktist Iraaniga (need territooriumid, mis kuulusid Aserbaidžaanile ja läksid üle Iraanile Nõukogude võimu ajal, mis hiljem viis aserbaidžaaani rahvast lahku).

Nimetades neid teemasid “valulikeks”, pean silmas seda, et Nõukogude Liidu ajal armeenlaste genotsiidi teemat ja aserbaidžaanlaste teemat Iraanis ei tõstatatud. Seda enam, neid teemasid teadlikult leevendati. Näiteks, nõukogude võimu ajal Armeenias – 24.aprill on genotsiidi mälestuspäev- pandi koolide uksed kinni selleks, et koolilapsed ei saaks tundidest lahkuda ja minna mälestussamba juurde Tsitsarnakbertel. Selle päeva tähistamine oli keelatud. Ajaleht “Vahagn” on oma teist numbrit (mai 1990) täielikult pühendanud genotsiidi teemale:

*[...] selle kuriteo maha vaikimine aastakümnete vältel meie riigis tekitasid selle teema umber teadmatusekatet. Armeenia Kultuuriselts annab kogu ajalehe numbri nende kaugete kuid mitte ununenud traagiliste sündmuste materjalidele [...]*⁴⁶

⁴⁶ Армянское культурное общество. (1990). «Апрель 1915 года». «Ваагн», май.

Just nimelt ülalpool loetletud konfliktidele mõlemas ajalehes oli pühendatud kõige rohkem artikleid. Ajaleht „Vahagn“ avaldas 16 genotsiidile pühendatud artiklit (üks nendest oli avaldatud armeenia keeles), 16 artiklit (üks nendest armeenia keeles) armeenia-aserbaidžaaani konflikti teemal – Nagornõi Karabahh. Ajaleht „Ocag“ avaldas 12 artiklit „verise jaanuari“ teemal – sündmused Bakuus, 12 artiklit Nagornõi Karabahhi teemal ning 4 artiklit aserbaidžaaani-iraani konflikti teemal.

Just nimelt see, kuidas teemasid ajalehes valgustati, muutis ka ajalehtedele iseloomu. Peale selle, et nad on diasporaa vähemuse meediakanalid, mis pidid vastama kahele faasile – looma ja teenindama – ajalehed muutuvad poliitilisemaks, kusjuures piisavalt agressiivseteks. Ning hakkavad osaliselt vastama kolmandale faasile - ümberkujundamine/laialisaatmine – rahvus üleminekus - meediakanalid aitavad anda muid tõlgendusi vanadele natsionalismi vormidele.

4.4.3.Eesti diasporaavähemuste käsitletavate meediakanalite poliitiline värving

Lähtudes kogu minu poolt loetud materjalist, sellest, mil moel ja mis toonis käsitleti konfliktide teemasid, saad kohe aru, et need materjalid polnud mõeldud ainult diasporaa esindajatele, vaid ka eesti ühiskonna jaoks ja teistest rahvusest venekeelsete lugejate jaoks, on arusaadav ka see, miks pool ajalehtede „Vahagn“ ja „Ocag“ tiraažist saadeti Kodumaale. See oli ju kõige mugavam viis pääseda mööda tsensuurist, mis valitses tol ajal Kodumaal. Näiteks, seda materjali, mis oli Kodumaal keelu alla pandud, trükiti siin Eestis, väikeses diasporaaväljaandes, kuid lõpptulemusena jõudis materjal sinna, kus see oli keelatud.

„Ocag“

*See pilt oli tehtud Vabariigi haigla traumatoloogia osakonnas Bakuu linnas 27.-29. jaanuaris sel aastal suure tiraažiga ajalehe jaoks, millega teen lepingu alusel koostööd. Siiski ajalehes seda ei trükitud – kindral Aleksandrov, sõjatsensuuri juhataja Eriolukorra tingimustes, pani see keelu alla. [...]*⁴⁷

Oma avaldustes toimetused ründasid varjamatult keskmeeediakanaleid.

⁴⁷ Григорий Рейхман. (1990). " Пуля на ладони ". "Оджэг", март.

„Ocag“

*[...] Aserbaidžaanis ja Eestis on tõsine objektiivse informatsiooni puudus, mis käsitleks Baltimaades ja Taga-Kaukaasias toimuvaid sündmusi. Elu näitas, et riigi ametlikud meediakanalid ei suuda või ei soovi objektiivselt kajastada poliitilisim sotsiaalseid, majanduslikke ja muid protsesse, mis toimuvad erinevates Nõukogude Liidu paikades, kaasa arvatud Aserbaidžaanis. Seepärast iga uue sõltumatu trükiorgani ilmumine – see on võimalus kuulata nende hääli, kelle poliitilised arvamused ja iseseisev seisukoht ei leia ligipääsu raadio- ja televisiooni mikrofonide juurde, ajakirjandusse. [...]*⁴⁸

“Vahagn”

[...] Kuna nõukogude kesketes meediakanalites moonutatakse informatsioon Eesti poliitilise olukorra kohta, sest väljaspool elavad armeenlased ei loe ajalehti eesti keeles, armeenia

*kogukonna ajaleht Eestis seab endale eesmärgi – viia lugejateni informatsiooni tegelikust olukorrast Eestis. [...]*⁴⁹

„Ocag“

*[...]Lugupeetud toimetaja! I.Beljaevi artikkel „Aserbaidžaanlased – „lahutatud rahvas“?“ tekitas meie vabariigis äärmiselt negatiivset reaktsiooni. Saadame Teile oma vastukaja – kuna avaldama oma pahausksete materjalide ümberlükkamist meie „perestroika-aegsed“ kesksed ajalehed pole kahjuks õppinud. [...]*⁵⁰

Sel ajal, kui põhilised meediakanalid allusid rangele tsensuurile, keeldusid nad nende arvates kahtlase materjali avaldamisest, siis leidis see materjal kajastamist väikestes diasporaalehtedes väljaspool riiki. Just niisugustes toimetustes avaldati tihtipeale liigagi julgeid avaldusi, mis olid peaaegu süüdistused. Väga üksikasjalikud ja emotsionaalsed.

Näiteks, ajalehes „Ocag“ (nr 3, märts 1990, lk3) oli avaldatud aserbaidžaanis naiste-emade seltsi „UMID“ kiri, kus üksikasjalikult kirjeldatakse kõik jaanuaris Bakuus toimunud verised sündmused, kirjeldatakse Nõukogude Armee tangid, loetletakse seal hukka saanud koolilaste nimed ja iga jne. „Palun tutvuge meie poolt saadetud materjaliga ja ärge uskuge seda räpast laimu, mis kostab igast riigiruuuorist. Meie vaid kaitseme oma Maad, oma Ausust!“ – palub „UMID“ .

⁴⁸ От редакции. (1989). "Дорогие читатели!...". "Оджэг", декабрь.

⁴⁹ Юрий Вартанян. (1990). «О политической ситуации в Эстонии». «Ваагн», июнь.

⁵⁰ Мирза Ибрагимов, Александр Грич. (1990). "Игорь БЕЛЯЕВ – верный жрец «древнейшей профессии»?". "Оджэг", апрель.

„Ocag“ avaldas vastukajasid ka teiste meediakanalite mingisugustele artiklitele, kuid nendele pole lisatud vaidlustava teksti originaali. Võimalik, et ajalehe ilmumise ajal lugejatele oli arusaadav, missugusest publikatsioonist juttu on ja mis see endast kujutab, kuid praegu ilma originaalideta on raske välja selgitada, mis tekitas *vastureaktsioonide* autorites niisugust meelepaha. Ajaleht „Vahagn“ avaldas ühe reaktsiooni ajalehes „Eesti Ekspress“ avaldatud materjalile (Tiina Jõgeva „Armeenia-Aserbaidžaaani rinne“, Eesti Ekspress, nr 35, 14.september 1990.a.), kus esialgu oli toodud originaalartikli tõlge, ja alles seejärel ümberlõkkav artikkel (R.Grigorjan „Sellest, kuidas hr Arrak püüdis tegelikkust petta ja valgustada „valgustamata“ Euroopat“, „Vahagn nr 4(5), mai 1991.a.). See lihtsustas väga materjali arusaamist ja analüüsimist.

Siiski tuleme ajalehe „Ocag“ juurde tagasi ja toome näite sellest, kuidas TASS ja „Pravda“ kajastades miitingut Vilniuses 18.märtsil 1990.a. andsid erinevat informatsiooni miitingul osalenud inimest arvu kohta. Ning kui irooniliselt on sellest kirjutanud ajalehe „Ocag“ toimetaja V.Mamedov:

[...]Ausalt öeldes, siinamaani olen arvanud, et niisugused meediakanalid (Tass ja „Pravda“) võivad vaid „täpsustada“ miitingul osalenute arvu vähendavas suunas. Kuid juhul, kui, näiteks, Bakuus toimusid miitingud, kus osales pool miljonit inimest, aga „Pravda“ ja TASS teatasid 20-30 tuhandest. Ilmselt, olen ma eksinud...⁵¹

Või see, kuidas ajaleht „Vahagn“ esitas informatsiooni armeenia-aserbaidžaaani konfliktist oma viimases numbris (mai 1991). Esimeses veerus suurte tähtedega pealkirjana oli esitatud uudis kahe lausega: „7.mail NA, NSVL SM ja aserbaidžaaani omoni eesmärk oli saavutatud. Kogu armeenia külade Getašen ja Martunašen rahvas on deporteeritud“ (kõik suurte tähtedega, viimane sõna koos tühikutega tähtede vahel D E P O R T E E R I T U D).

Ning juba toimetuse poolt avaldas:

[...]See on Moskva käekiri, seda võib kohe ära tunda. Ning meie saame veel ühe põhjuse mõtisklemiseks, kas olid maaväringud Armeenias ja Gruusias juhuslikud. Ja veel. Las kindral

⁵¹ В.Мамедов. (1990). "С кем не бывает?". "Оджак", март.

Šatalin peab silmas, et Armeenia maal sündisid Arutjun ja Teilerjan (diplomi autorilt – 15.märtsil 1921.a. Sogomon Teilerjan tulistas Berliinis endise Türgi siseministri Talaati. Arutjun oli armeenlaste tasujate rühmas, kes tegid atentaati endise Aserbaidžaaani siseminister Behbut han Dzavansirile – kes organiseerisid armeenlaste pussitamist Bakuus septembris 1918.a., tema elule kiputi kallale Konstantinoopolis ja ta oli tapetud).

Kõik see, mis on siin kirjeldatud, viib mõlemad käsitletavad ajalehed eemale sellest diasporaavähemuste meediakanalite ettekujutusest, millest on juttu teoreetilises osas. Antud meediakanalite funktsioone on palju rohkem, kui ainult vähemuste etnilise ja kultuurilise identiteedi säilitamine, ajaloolise Kodumaaga sidemete säilitamine, integreerimine *host*-ühiskonda, asukohamaa institutsioonide kohta informatsiooni tagamine. Kuigi armeenia ajaleht

„Vahagn“ ja aserbaidžaaani ajaleht „Ocag“ on mingil määral täitnud oma funktsioone kui vähemuste meediakanalid, kuid olid palju rohkem, kui vaid isoleeritud diasporaa meediakanalid mingisuguse ühe riigi kontekstis (antud juhul – Eesti).

Kokkuvõte

Nagu juba varem öeldud, raske on mõõta meediakanalite faktilist mõju etnilisele vähemusele, kuna pole eesotsas teada, kuidas meediakanalite teateid tõlgendatakse enamuse ja vähemuse auditooriumide poolt. Iga uudistelugu sisaldab informatsiooni, mida võib mitmeti tõlgendada. Ideoloogiline meediakanalite sisu keerukus teeb seda ülesannet veelgi raskemaks.

Antud juhul armeenia ja aserbaidžaaani diasporaade Eesti meediakanalite uurimise käigus pole võimalik jätta arvestamata mitmeid faktoreid, mis eristavad just nimelt neid diasporaasid endise Nõukogude Liidu territooriumil, nendest diasporaa ja vähemuste meediakanalite mõistetest Robert Koheni, W.Safrani, Richard Marientras'i või Stefan Rigginsi kontekstis.

Esiteks, kuigi kõik need diasporaad sobivad diasporaa definitsiooni kõigi punktide alla, sellegipoolest nende tekkimise tingimused olid erinevad. Nende hajumine toimus NSVL sees, suure, kuid ühe riigi sees. Seepärast kui Nõukogude Liit lagunes, igas endises liidu riigis tekkis „uus diasporaa“ ilma migratsioonita.⁵²

Teiseks, niivõrd ootamatu kaja ajalooliselt Kodumaalt, pluss perestroikast tingitud olukord seoses rahvusliku eneseteadvusega raskendas ja tegi keerulisemaks „uue diasporaa“ adapteerumist selle olukorraga, millisesse nad sattusid. Nende Kodumaa ja see riik, kus tol momendil nad viibisid, olid juba kaks erinevat riiki, kusjuures need riigid olid teineteisest eraldatud mitte ainult ühe uue iseseisva riigi territooriumiga.

Kõik need vabariigid (Eesti, Armeenia, Aserbaidžaan) nõudsid ajaloolise õigluse taastamist ja oma tegelikku ajaloo taastamist, ühiskonna demokratiseerimist, isikuvabaduste ja õiguste tagamist, sh õigust riiklusele.

Perestroika all mõistsid paljud rahvad vahendit tõelise rahvavõimu kehtestamiseks. Kuid siis, kui rahvad hakkasid näitama oma vabaduse ja iseseisvuse soovi, siis nad kohe said impeeriumistruktuuride vastureaktsiooni.

⁵² Тишков, В.А. (2003). Увлечение диаспорой: о политических смыслах диаспорального дискурса.

Независимый научный журнал Диаспоры, 2, 160-183.

Loomulik, et see kõik kajastus diasporaade meediakanalite materjalides. Ning see, milleni olen analüüsi käigus jõudnud, on piisavalt adekvaatne tulemus. Tulen tagasi Tiškovi juurde, kes kirjutab: „Lähtume sellest, et riikide vahel tekivad vaidlused ja konfliktid: niisugune on riikide olemus ja rahvusvaheliste suhete dünaamika. Niisuguses situatsioonis diasporaad peaaegu alati, peaaegu automaatselt toetavad „oma“ riike ja nende võitlust naabritega, kuid need diasporaad ise ei ela viimastes. Venemaa aserbaidžaanlased esinevad Aserbaidžaan poolt konfliktis Armeeniaga, vene armeenlased – Armeenia poolt konfliktis Türgiga, ja niimoodi igal pool. Samamoodi toetavad diasporaa kaashõimlaste kogukondade võitlust iseseisvuse saavutamiseks (lähteriikides ja teistes riikides), st on alati häälestatud proseparatistlikul viisil kaashõimlaste kasuks“.

See tähendab, et igal juhul, kui asi puudutab konflikte, diasporaa meediakanali muutumist poliitiliseks pole võimalik vältida, samuti ei lõpe nende sekkumine Kodumaa asjadesse, mida neid kui teise riigi kodanikke enam ei pea puudutama. Diasporaad laiendavad ja süvendavad konflikti sellega, et ekspordivad kohalikku võitlust ja selle versiooni viibimisriikidesse ja maailma areenile. Ning võitlevad selle eest igatpidi, isegi kaasates protsessi oma meediakanaleid, saates mingisugust tiraaži osa Kodumaale.

Endiste nõukogude riikide iseseisvumise perioodil nõndaviisi käitusid ajalehed „Vahagn“ ja „Ocag“, esitades oma versiooni toimuvast.

Praegu on olukord rahulikum, ajalehtede asemele tulid ametlikud koduleheküljed Internetis. Ning sekkumine ja võitlus kaasmaalaste poolt toimub poliitilisel tasandil. Näiteks nii, nagu käesoleva aasta aprillis armeenia diasporaa Eestis Tartu ja Tallinna kogukondade näol koostas ja kirjutas alla pöördumise Eesti Vabariigi Presidendi, Riigikogu Esimehe, Euroopa Liidu riigipeade, Euroopa Parlamendi liikide poole palvega „mitte võtta vastu Türgi Euroopa Liitu, kuni ta ei tunnista armeenlaste genotsiidi fakti tema poolt sooritatuks kuritegelikuks aktsiooniks“. Mille peale Aserbaidžaan diasporaa Eestis saatis viivitamatult protesti Eesti Vabariigi Presidendile, EV Peaministrile, EV Parlamendi Esimehele, rahvastikuministrile, Eest-Armeenia parlamendirühmale, Eest- Aserbaidžaan parlamendirühmale, Eest-Türgi parlamendirühmale ning Tartu ja Tallinna linnapeadele. Loomulikult sellele protestile vastas Eesti armeenia diasporaa protestiga.

Antud ketti võib igal juhul jätkata. Kuna sõltumata sellest, kas on tegemist kultuuri, poliitika või konfliktiga – kõik see on rahvusliku identiteedi osa, mida ühel või teisel moel diasporaad püüavad säilitada oma meediakanalite abil või ilma nendeta.

Kui küsite mind, mida olen antud uurimusega saavutanud, vastan – sain teadmisi diasporaavähemuste meediakanalite kohta; avastasin enda jaoks niisuguste ajalehtede olemasolu (isegi siis kui see oli minevikus) Eestis, nagu armeenia, aserbaidžaaani, ukraina, ungari, juudi ja poola; avastasin enda jaoks diasporaad ja vähemuste meediakanaleid teaduslikus kontekstis; sain teada palju sel alal tegutsenud teadlaste nimesid; ning lõpuks sain kogemuse, mis edaspidi aitab mul osaleda rahvusvähemuste ja diasporaade tegevuses, samuti on aluseks minu edaspidisteks uurimusteks, kui ma otsustan jätkata haridust sellel alal.

Kasutatud kirjandus

AJDAN. (2000). The Azerbaijan Cultural Center of Estonia.

Brah, Avtar. (1996). *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London: Routledge

Dayan, Daniel. (1998): 'Particularistic media and diasporic communications' in T. Liebes & J. Curran (eds.) *Media, Ritual and Identity*. London & New York: Routledge, pp. 103-113.

Georgiou, Myria. (2001). 'Negotiated Uses, Contested Meanings, Changing Identities: Greek Cypriot Media Consumption and Ethnic Identity Formations in North London'. Unpublished Thesis. London: University of London.

Grigorjan, Rafik. (2000). *Armenia diasporaa Eestis*. Narva, Ida-Viirumaa.

Gross, Larry. (1998): 'Minorities, majorities and the media' in T. Liebes & J. Curran (eds.) *Media, Ritual and Identity*. London & New York: Routledge, pp. 87-102.

Hujanen, Taisto (ed.). (1986). *The Role of Information in The Realization of The Human Rights of Migrant Workers*. Progress Report of the Joint Study. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 18, 8.

Ištšanova, A. (2005). *Endise Nõukogude Liidu riigid ajalehtedes Postimees ja Molodež Estonii*. Käsikirjaline bakalaureusetöö, Tartu Ülikool, Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Levkovic, Z. (1986): *The Role of Information in the Realization of the Human Rights of Migrant Workers* (Yugoslav sub-project). In: T. Hujanen (Ed.) *The Role of Information in Realization of the Human Rights of Migrant Workers*. Progress report on joint study. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 18, 66-67.

Luostarinen, H., Mattenschlager, A., Riedle H., Rüegg C. (1997): Media Construction of National Identities in Post-War Europe. Diskussionsbeiträge der Projektgruppe Friedensforschung, Projekt 13/85 & 590/95, Universität Konstanz. No 39, 3-6.

McQuail, Denis. National Report of the Netherlands. University of Amsterdam in Taisto Hujanen (ed.). (1984). The Role of Information in The Realization of The Human Rights of Migrant Workers. Report of International Conference, Tampere 19-22 June 1983. University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication. No 12, 198.

Morley, David. (1999). 'Bounded Realms: Household, Family, Community, and Nation' in H. Naficy (ed.). Home, Exile, Homeland: Film, Media and the Politics of Place. New York, London: Routledge.

Riggins, Stephen Harold (1992). The Promise and Limits of Ethnic Minority Media. In Stephen Harold Riggins, Ethnic Minority Media. An International Perspective. Newbury Park, London, and New Delhi: Sage Publications.

Robins, Kevin. (1996). 'Interrupting Identities: Turkey/Europe' in Stuart Hall and Paul Du Gay (eds). (1996). Questions of Cultural Identity. London: Sage

Russo, V. (1981/1987). The Celluloid Closet: Homosexuality in the Movies, New York: Harper & Row.

Wimmer, R. D. & J. R. Dominick. (1991). Mass Media Research An Introduction. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, a division of Wadsworth, Inc.

Тишков, В.А. (2003). Увлечение диаспорой: о политических смыслах диаспорального дискурса. Независимый научный журнал Диаспоры, 2, 160-183.

Internet

Armeeni küsimus. <http://www.bns.ee/archiveNewsBody.jsp> . Aprill, 2005.

Cohen, Robin. <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/staff/academic/cohenr/> . February, 2005.

Kontent-analüüs. http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RKutylty-gtgron . Jaanuar, 2004.

Mapping Diasporic Minorities And Their Media In Europe. http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/Minority_framework.doc. February, 2005.

Rahvaloendus 2000. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfilere.asp>. Juuli, 2005.

Rahvastik rajoonides ja linnades, 1989. <http://www.stat.ee/315>. Juuli, 2005.

Диаспора.

http://encycl.yandex.ru/cgi-bin/art.pl?art=bse/00023/41000.htm&encpage=bse&mrkp=/yandbtm7%3Fq%3D-1284970180%26p%3D0%26g%3D0%26d%3D4%26ag%3Denc_abc%26tg%3D1%26p0%3D0%26q0%3D564903728%26d0%3D0%26script%3D/yandpage%253F .Февраль, 2005.

Детерриториализация. <http://ecsocman.edu.ru/db/msg/125682> .Март, 2005.

Община.

<http://slovari.yandex.ru/art.xml?art=bse/00054/27400.htm&encpage=bse&mrkp=http%3A//hg.hltld.yandex.com/yandbtm%3Furl%3Dhttp%253A//encycl.yandex.ru/texts/bse/00054/27400.htm%26text%3D%25EE%25E1%25F9%25E8%25ED%25FB%26reqtext%3D%25EE%25E1%25F9%25E8%25ED%25FB%253A%253A57993%26%26isu%3D2> . Июль, 2005.

Меньшинство.

http://slovari.yandex.ru/art.xml?art=gl_social/14011/1401_1246.htm&encpage=gl_social&mrkp=http%3A//hg.hltld.yandex.com/yandbtm%3Furl%3Dhttp%253A//encycl.yandex.ru/texts/gl_social/14011/1401_1246.htm%26text%3D%25EC%25E5%25ED%25FC%25F8%25E8%25ED%25F1%25F2%25E2%25EE%26reqtext%3D%25EC%25E5%25ED%25FC%25F8%25E8%25ED%25F1%25F2%25E2%25EE%253A%253A139652%26%26isu%3D2 . Июль, 2005.

Summary

Armenian and Azerbaijan Diasporic Minority Media in Estonia 1989-1991

This research paper is about Armenian Diasporic paper "Vahagn" and Azerbaijan Diasporic paper "Ojag" published in Estonia in period 1989-1991. According to historical period - "perestroika" and Soviet Union's collapse – in new republics formed new Diasporas. Because of the new Diasporic status ethnic groups started own institutions inside the *host*-countries, established own media and tried to stay closer to *Homeland* and participate in the political process of independency that takes place in *Homeland* and *host*-country.

Aim of this research paper is to see through the materials of those two papers how Diasporic media in Estonia understand and fulfil own role based on term of Minority Media role defined by Stephen Harold Riggins. Study is based on quantitative and qualitative content-analysis, where all articles published in defined period in both papers were studied. Present study focused on genre, subjects and source of articles.

Study found out that both papers "Vahagn" and "Ojag" more or less fulfilled their role and actually turned to be not exactly Diasporic Media channel, but a small independent political newspaper in a context of their countries: Estonia (*host*-country) and predominated *Homeland* (Armenia or Azerbaijan).

The Diasporic papers were the easiest way to avoid censorship that still occupied very strong positions in post-Soviet republics and to publish the materials that were suppress. Both Diasporic papers directed to *Homeland* a half of circulation with intention to bring "true information", revolutionary and aggressive articles - opinions of people, who cannot express themselves in Central Media.

Author concluded that it is hard for Diasporas and their Media to stay away from political process that take place in their *Homeland* and focus only on Diaspora and its activity in *host*-country, keeping neutral contact to their *Homeland* without making the context politic and conflict.